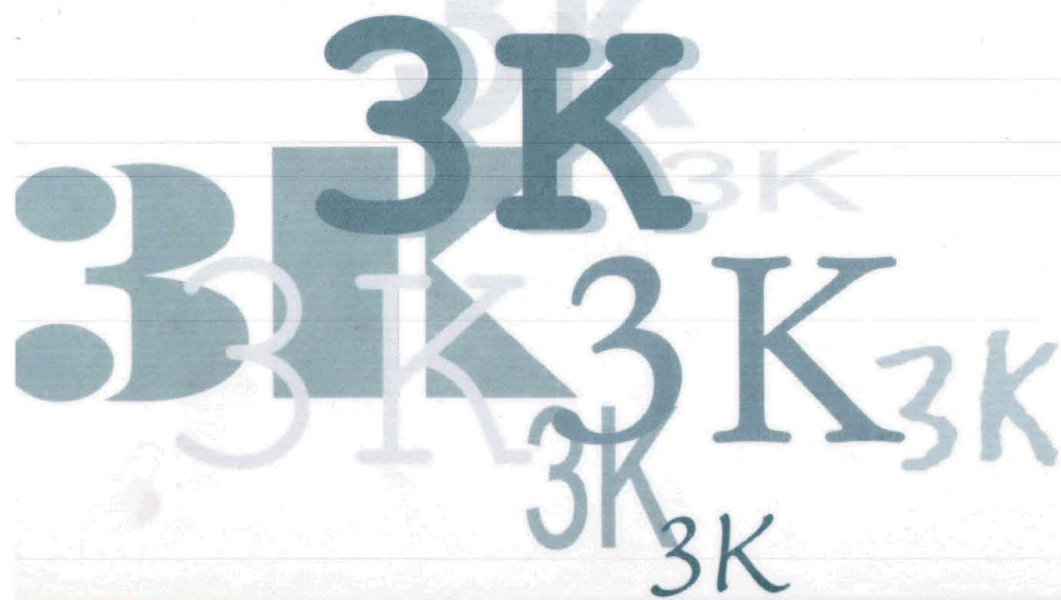
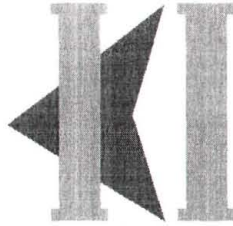

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

2008/03

A **Könyvtári Intézet** (FMK nyilvántartási szám: 01–0258–04) 2008-ban – eddigi széles oktatási kínálatát is megtartva – a Könyvtári Akkreditációs Szakbizottság által kiadott alapítási és indítási engedélyek birtokában **új akkreditált továbbképzési programokat kínál** a kötelező hétéves továbbképzésben résztvevő kollégák számára.

Az új programok:

- Kommunikációs ismeretek könyvtárosoknak (tréning) (30 óra)
- Szövegfeldolgozás XML alapokon I. – Szabványos XHTML szerkesztés CSS felhasználásával (30 óra)
- A tartalmi feltárás mesterséges nyelven alapuló eszköze: az ETO (60 óra)
- A tartalmi feltárás természetes nyelven alapuló eszközei (60 óra)
- A web 1.0-től a web 2.0 felé a megváltozott internetes világban (60 óra)

A Könyvtári Intézet részletes képzési terve – amelyben szerepelnek a tanfolyamok tavaszi és őszi időpontjai – elérhető honlapunkon:

<http://www.ki.oszk.hu>

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

17. évfolyam 3. szám

2008. március

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Redl Károly:** Beszámoló az Országos Könyvtári Kuratórium 2007. évi tevékenységéről 3
- Bánkeszi Katalin:** Lehetséges megoldások: közös katalógusok. átjárható katalógusok 9

Műhelykérdések

A megyei könyvtári híradókról

- Takács Anna:** Téka Téma. Hálózati híradók Komárom-Esztergom megyében 14
- Fejős László:** Adalékok az ETO új kiadásához és konkordanciájához 19
- Koltay Tibor:** Az információs műveltség és a referálás 29
- Koleszár Márta:** Legyél te is kölyökolvasó! 32
- Bartók Györgyi–Mezey László Miklós:** „Jó sorban ékesség, szükségben menedék”. Interjú Bakó Annamáriával, a Litea Könyvesbolt és teázó vezetőjével 38

Extra Hungariam

- Tóth Máté:** Nemzetközi mesterképzés a digitális könyvtárakról 45

Perszonália

- Magyarné Fekete Katalin:** Drahos Istvánné (1934–2008) 51
- Baricz Zsolt–Patkósné Hanesz Andrea:** Hajdu Géza (1926–2007) 52

Könyv

- Bényei Miklós:** Könyvtártudományi tanulmányok Hajdu Géza 80. születésnapjára..... 55
- Kovács Ilona:** A muravidéki magyarság könyvkultúrájának szellemtörténeti útja 58

From the contents

Károly Redl: Report on the activity of the Hungarian Library Board in 2007 (3);
Katalin Bánkeszi: Shared catalogues, joint-use catalogues (9);
László Fejős: Reflections on the new UDC edition and its concordance (19)

Cikkeink szerzői

Bánkeszi Katalin, az Országos Széchényi Könyvtár címzetes igazgatója; *Baricz Zsolt*, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógiai Karának oktatója; *Bényei Miklós*, a Debreceni Egyetem tanára; *Fejős László* a Könyvtári Intézet munkatársa; *Koleszár Márta*, a kecskeméti Katona József Könyvtár gyermek- és ifjúsági szakreferense; *Koltay Tibor*, a Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar oktatója; *Kovács Ilona*, az Országos Széchényi Könyvtár ny. osztályvezetője; *Magyarné Fekete Katalin*, a szentendrei Pest Megyei Könyvtár munkatársa; *Patkósné Hanesz Andrea*, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógiai Karának oktatója; *Redl Károly*, az Országgyűlési Könyvtár tájékoztatási igazgatója; *Takács Anna*, a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár munkatársa; *Tóth Máté*, a Könyvtári Intézet munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Bartók Györgyi és Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedeleim: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az
Oktatási és Kulturális Minisztérium
Nemzeti Kulturális Alap

OKM

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4800 forint. Egy szám ára 400 forint
HU-ISSN 1216-6804

Redl Károly

Beszámoló az Országos Könyvtári Kuratórium 2007. évi tevékenységéről

Beszámolómban kronologikusan igyekeztem összefoglalni az Országos Könyvtári Kuratórium (OKK) elmúlt évi tevékenységét. A Kuratórium az év során elsősorban könyvtárszakmai kérdésekkel kívánt foglalkozni és ennek megfelelően állította össze az üléseken napirenden szereplő témákat.

- **Az első ülésre 2007. május 7-én került sor az Országos Széchényi Könyvtárban (OSZK), az alábbi témában:**
 - „A kulturális modernizáció irányai” című munkaanyag vitája.

„A kulturális modernizáció irányai” című munkaanyag vitája.

A kormány 2006. december 13-iki ülésén elfogadta „A kulturális modernizáció irányai” című munkaanyagot*, amire Hiller István külön is felhívta a kulturális élet szereplőinek figyelmét az Országgyűlés Kulturális és Sajtó bizottságának 2006. december 14-iki ülésén. E felhívásra tekintettel az OKK 2006. decemberében úgy döntött, hogy 2007-es első ülésén megtárgyalja e dokumentumot. A Kuratórium tagjai a dokumentum előzetes tanulmányozása után az év első ülését a munkaanyag vitájára szánták. A napirendi pont lezárása nem igényelt határozathozatalt.

- **A második ülés megtartására 2007. október 5-én került sor az OSZK-ban, az alábbi témákban:**
 - Az Országos Széchényi Könyvtár és a Könyvtári Intézet a stratégia megvalósításának helyzetéről.
 - Az Oktatási és Kulturális Minisztérium beszámolója az Új Magyarország Fejlesztési Terv könyvtárakat érintő projektjeiről.
 - A „Kulturális örökségi értékek digitalizálásának szakmai előkészítése” című munkaanyag vitája.

* A dokumentum letölthető az OKM honlapjáról.

Az Országos Széchényi Könyvtár és a Könyvtári Intézet a stratégia megvalósításának helyzetéről.

A napirendi pont tárgyalásához írásos anyagok készültek és a helyszínen kiosztásra kerültek. Ezek az alábbiak voltak:

- *OSZK stratégia 2005–2008, megvalósulási helyzet 2007 októberében;*
- *Informatikai fejlesztések az OSZK-ban, 2005–2007;*
- *Helyzetkép a Könyvtári Intézet 2005–2008 időszakra szóló stratégiájának teljesítéséről.*

A részletes vita összegzéseként az OKK megállapította, hogy mindkét intézmény szakmai tevékenységében pozitív tendenciák érvényesültek. A kuratórium elnöke javaslatot tett arra, hogy az év második felében tartandó ülésén a testület tűzze napirendre az intézmények tevékenységében esetlegesen felmerülő problémás kérdéseket. Az OSZK finanszírozásával kapcsolatban a Kuratórium véleményét összegezve megállapította, hogy az oktatási és kulturális miniszterrel történő találkozó egyik témájaként érdemes megvizsgálni az OSZK új épületbe történő költözésének lehetőségét.

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium beszámolója az Új Magyarország Fejlesztési Terv könyvtárakat érintő projektjeiről.

Az OKM képviselője tájékoztatást adott az Új Magyarország Fejlesztési Tervben megfogalmazott könyvtári területet érintő fejlesztési elképzelésekről. A tervezett főbb programok és megvalósítandó célok az alábbiak:

„Könyvtár otthonról”

Az országos virtuális könyvtári szolgáltatások fejlesztése. Ennek keretében az olvasók otthonról használják a könyvtári adatbázisokat, megrendelik a könyveket, meghosszabbítják a kintlévő kölcsönzéseket, információkat szereznek.

24 órán keresztül elérhető on-line szolgáltatások és interaktív könyvtári honlapok létrehozása.

„Minden könyv egy katalógusban”

A Magyar Országos Közös Katalógus (MOKKA) és az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) lelőhely-nyilvántartásának integrálása és továbbfejlesztése.

Közös portálok, közös integrált rendszer létrehozása, a közoktatás számára nyújtott szolgáltatások kialakítása. A lokális elérhetőség biztosítása ország-szerte. Együttműködés a szolgáltató könyvtárak és a kisebb települések közötti és iskolai könyvtára között.

„Olvass Te is!”

Az olvasáskultúra fejlesztését célzó országos könyvtári programok kialakítása. Az olvasást népszerűsítő programok és szolgáltatások kialakítása gyer-

mekek és szülei számára, különös tekintettel a szociálisan hátrányos helyzetűek, a romák és a fogyatékkal élők számára. Könyvtárhasználati és információkeresési képzések megszervezése.

„Könyvtárosok szerepvállalása az életen át tartó tanulásban”

A könyvtárosok képzése a korszerű könyvtári szolgáltatások megvalósítása érdekében. A digitális információkeresés fejlesztése, valamint a digitális tartalmak használatára irányuló útmutatók kidolgozása és képzési programok megvalósítása.

„Globális könyvtár – lokális elérés”

A szerzői jogilag védett elektronikus dokumentumok bevonása az Országos Dokumentum-ellátási Rendszerbe és a lokális hozzáférés megvalósítása.

„Regionális tudástárak kialakítása”

Hatékony regionális együttműködés kialakítása a felsőoktatási, a szak- és települési könyvtárak között. Egy olvasói azonosítóval (olvasójegy) a régió valamennyi együttműködő könyvtárában igénybe vehető szolgáltatások biztosítása.

A fenti programok megvalósulása során elérendő eredmények a következők:

- A könyvtárellátás szolgáltató rendszerének továbbfejlesztésével el kívánják érni, hogy 2013-ban minden magyarországi településen legyen könyvtári szolgáltatás: önálló könyvtárban, szolgáltató helyen vagy könyvtárbusz alkalmazásával.
- 2013-ra minden, internetkapcsolattal rendelkező magyarországi háztartásból igénybe lehessen venni a könyvtári szolgáltatásokat.
- Minden, most is működő szolgáltatás (ODR, KSZR) hatékonyabb és gyorsabb legyen, és jelenjenek meg az új távolról elérhető szolgáltatási formák is.
- 2013-ra legalább 300 (felsőoktatási, szak- és települési) könyvtár legyen Magyarországon, amely távolról igénybe vehető szolgáltatásokat biztosít.
- A könyvtárakban rendelkezésre álló olvasói számítógépek száma a jelenlegi mintegy 11 000-ról 2013-ra 25 000-re nőjön.
- A regionális tudástárak fejlesztésével az együttműködő könyvtárakban a felhalmozott tudás és információ hatékonyabb és magasabb színvonalon legyen elérhető. A nemzetközi tudományos adatbázisok hozzáférhetősége a jelenlegi 15 százalékról 2013-ban 70 százalék legyen.

A jelenlegi tervek szerint a különböző pályázatokon 3,25 milliárd Ft áll majd a közgyűjtemények – ezen belül a könyvtárak – rendelkezésére, a könyvtári dokumentumok digitalizálására.

A Kuratórium elnöke a testület véleményét összegezve megállapította, hogy az Új Magyarország Fejlesztési Terv programjai történelmileg is jelentős állomást képeznek a könyvtárügyben. Javaslatot tett arra, hogy az OKM képviselője folyamatosan adjon tájékoztatást a pályázatokról és fejlesztésekről.

A „Kulturális örökségi értékek digitalizálásának szakmai előkészítése” című munkaanyag vitája.

Az OKM felkérte az OSZK-t, hogy a kulturális örökség digitalizálásával kapcsolatban szakmai anyagokat készítsen, tekintettel az Új Magyarország Fejlesztési Terv célkitűzéseire.

E napirendi pont tárgyalásához két munkaanyag készült („*Kulturális örökségi értékek digitalizálásának szakmai előkészítése*” és „*A közgyűjtemények a nemzeti digitalizálásban*”), amelyek az ülést megelőzően kiküldésre kerültek. Az ülésen kiosztásra és ismertetésre került Lengyel Lászlónak a Kuratóriumhoz e tárgyban írt levele is.

A Kuratórium tagjai a dokumentum vitája során számos részletkérdést érintettek. Hangsúlyosan jelent meg az igény, hogy a megvalósítás részletkérdéseinek megoldására felállítandó munkacsoportokba kerüljenek be a különböző gyűjteménytípusok képviselői (pl. egyetemi könyvtárak). Egyetértés volt abban a kérdésben is, hogy a pályázati felhívások megfogalmazása során a közgyűjteményi szempontokat hangsúlyosan vegyék figyelembe. Lengyel László felvetésével kapcsolatban a Kuratórium tagjai egyetértettek azzal, hogy a digitalizációs program kidolgozása során különös figyelemmel kell lenni a gyűjteményi specialitásokra, és olyan megoldásokat célszerű keresni, amelyek lehetővé teszik üzleti megoldások alkalmazását is.

● **A harmadik ülésre 2007. december 14-én került sor az OSZK-ban, az alábbi témákban:**

Bakonyi Péter köszönetet mondott az „*OSZK Örökös Tagja*” kitüntető címért, amit az OKK eddigi tevékenysége elismerésének is tekint. A kitüntetés átadására 2007. november 26-án, a könyvtár alapításának ünnepén került sor. Az „*OSZK Örökös Tagja*” címet azok a külső személyek kaphatják, akik a könyvtár érdekében több éven keresztül jelentős tevékenységet fejtettek ki. Az első örökös tag kitüntetést 2005-ben Kosáry Domokos professzor kapta.

A kuratórium az alábbi napirendi pontokat tárgyalta:

- Az OSZK és a Könyvtári Intézet működésében felmerülő „problémás”, a megoldás szempontjából a Kuratórium véleményét igénylő ügyek.
- Az OSZK Szervezeti és Működési Szabályzatának módosítása.
- Az OKM beszámolója az Új Magyarország Fejlesztési Terv könyvtárakat érintő újabb fejleményeiről.

Az OSZK és a Könyvtári Intézet működésében felmerülő „problémás”, a megoldás szempontjából a Kuratórium véleményét igénylő ügyek.

Monok István röviden tájékoztatást adott az OSZK helyzetéről, a 2008. évi költségvetési tárgyalásokról. Ismertette a személyi kiadások és a dologi kiadások szerkezetét, valamint azt, hogy a beruházásra és a felújításra tervezett összegek elégtelenek a könyvtár működtetéséhez. Az ülés előtt két nappal elektromos tűz keletkezett az épülethen, ennek oka az elavult elektromos hálózat. Problémát jelent, hogy elhasználódott a számítógépes park (a számítógépek 65

százaléka 11 évnél idősebb). A jelenleg rendelkezésre álló könyvraktárak 2009. végére megtelnek.

Ismételten megfogalmazta, hogy az OSZK helyzetét távlatosan egy új – kifejezetten az OSZK számára épített – épület oldhatná meg. Ez természetesen hosszabb döntésselőkészítő és tervező munkát igényel.

Az OKK tagjai további kérdéseket tettek fel az elhangzottakkal kapcsolatban. A hozzászólók megerősítették, hogy a könyvraktár ügye is megoldást igényel. Lehetőség szerint 2008-ban az ehhez szükséges kormányzati döntést meg kell hozni. A különböző külső pályázati és egyéb forrásokat (pl. TÁMOP) is fel kell használni a problémák orvoslására. Megfogalmazódott, hogy az elektromos hálózat kérdését soron kívül kell kezelni. Ha szükséges, akkor egy erre a célra kidolgozott hároméves terv keretén belül kell külön kezelni a problémát. Kiemelésre került, hogy az OSZK szakmai tevékenységét vizsgáló és a szervezeti egységek teljesítményadatait tartalmazó „Teljesítményértékelés” című dokumentum elkészítése és szemléletmódja nagyon fontos előremutató lépés volt, és pozitív szerepet tölthet be az elkövetkezendő évek tervezésekor.

A vita lezárásaként az a javaslat született, hogy az OKK 2007. évi jelentésében rögzítse azon kérdések körét, amelyeknek kiemelt minisztériumi kezelését szükségesnek tartja.

Az OSZK Szervezeti és Működési Szabályzatának módosítása.

Monok István röviden ismertette a korábban írásban kiküldött javaslatot. A javasolt változtatások részben az OKK által korábban már felvetett szempontokat, részben az elmúlt időszak működési tapasztalatait dolgozták be az SZMSZ új változatába.

Az OKK részletes vitában megtárgyalta a tervezetet és néhány apróbb szövegpontosító javaslatot fogalmazott meg.

A vita lezárásaként az OKK elfogadásra javasolta az OSZK által módosított Szervezeti és Működési Szabályzatot.

Az OKM beszámolója az Új Magyarország Fejlesztési Terv könyvtárakat érintő újabb fejleményeiről.

Az OKM képviselője elmondta, hogy az elmúlt ülésen adott részletes tájékoztató óta alapvető változások nem történtek. A tervek szerint halad a különböző pályázatok megfogalmazása és kiírása. Természetesen az OKK közvetlenül is folyamatos tájékoztatást kap az új fejleményekről, de az Oktatási és Kulturális Minisztérium, valamint a Könyvtári Intézet honlapján is hozzáférhetőek két ülés között a legújabb információk.

Az OKK a tájékoztatót tudomásul vette.

A Kuratórium elnöke javaslatként fogalmazta meg, hogy az OKK következő ülése májusban legyen, és előzetesen két napirendi pont tárgyalását tűzte célul:

- Az OSZK stratégiai terve, 2009–2013,
- Az OSZK 2007. évi beszámolója.

A Kuratórium titkára felhívta a figyelmet, hogy a 2008-ban meghirdetendő felsővezetői pályázatok elbírálása során az OKK tagjai értesítést kapnak, és elfoglaltságuknak megfelelően részt vesznek a bírálóbizottság munkájában, biztosítva az OKK képviselőtét a jogszabályban megfogalmazottaknak megfelelően.

* * *

Érdekes fejlemény volt az év során, hogy koreai érdeklődés mutatkozott a Kuratórium tevékenysége iránt. A Koreai Köztársaság kormánya úgy döntött, hogy létrehoz a Koreai Nemzeti Könyvtár irányításában közreműködő „Board”-ot. A nemzetközi tapasztalatok összegyűjtése céljából a leendő testület egyik vezetőjét (Hyuntae Joung urat) egy kísérővel együtt európai körútra küldték. E tanulmányút egyik állomásaként felkeresték Magyarországot is, és megbeszélést folytattak az OKK titkárával. Érdekességként megemlíthető, hogy a Koreában működő Board mellé mintegy 20 fős munkaszervezetet is rendeltek, amelynek feladatai közé tartozik a nemzeti könyvtár működésén túl az ország könyvtárügyének irányításában való közreműködés is.

* * *

A Kuratórium örömmel nyugtázta, hogy korábbi kérésének megfelelően az elmúlt két évben 19 részes cikksorozat jelent meg e lap hasábjain a megyei könyvtárak helyzetéről. A cikkek elsősorban a kulturális stratégiával, a regionalizmussal, a könyvtári ellátás problémakörével és az ezen időszak alatt kidolgozott Könyvtáros Etikai Kódex kérdéseivel foglalkoztak. Ezek voltak azok a témák, amelyek különösen is fontosak voltak a kulturális igazgatás számára ebben az időszakban. Az összes megyei könyvtár vezetőjével készült interjúorozat színes képet adott e könyvtárak múltjáról, jelenéről és terveiről, valamint megszívlelendő szempontokat szolgáltatott a fenti kérdéskörökkel kapcsolatos könyvtárszakmai véleményekről. Tudomásom szerint, a lap szerkesztői a három, a közelmúltban kinevezett megyei könyvtárigazgatóval készülő interjúkkal tervezik kiegészíteni e sorozatot.

Összegzés

A Kuratórium a 2007. évi működése során elsősorban könyvtárszakmai kérdéseket tűzött napirendjére. Az OKK tagjai minden alkalommal részletes, érdemi vitában foglalkoztak a napirendre tűzött témákkal.

Az OKK döntésének megfelelően az alábbi három, az OSZK-val kapcsolatos problémakör fontosságára és kiemelt kezelésének szükségességére külön is felhívta az oktatási és kulturális miniszter figyelmét éves jelentésében:

- Az elektromos hálózat felújítása.
- A számítógépes eszközpark fejlesztése.
- A könyvraktározás helyzetének javítása.

A jelentés lezárásaként rögzítésre került, hogy a Kuratórium négyéves megbízatása 2008 novemberében lejár. Ezért indokolt az új tagok jelöléséhez szükséges eljárás megindítása.

Lehetséges megoldások: közös katalógusok, átjárható katalógusok*

Könyvtáraink és olvasóink ma már nehezen boldogulnának adatbázisok nélkül, amelyek segítenek az információtengerben való eligazodásban. Az adatbázisok támogatják a gyűjteményeinkről szóló információk rögzítését, módosítását, karbantartását, és a nagy mennyiségű adat hosszú távú, biztonságos tárolását és visszakereshetőségét.

Ma már szinte mindenhol integrált rendszerekben kezeljük a könyveket és más dokumentumokat leíró metaadatokat, valamint a kapcsolódó gyarapítási és kölcsönzési információkat. Gyűjteményeinkről számos adatot tárolunk és szolgáltatunk, elemezzük ezek összefüggéseit, kapcsolatait, és az adatok többféle csoportosításával, tematikus válogatásával segítjük a használókat. Általános és szakbibliográfiákat építünk, cikkadatbázisokat, tematikus keresőket, diszkográfiát, filmográfiát kínálunk olvasóinknak. Szabványos leírásokkal, pontos és megbízható adatokkal, egységesített névalakok alkalmazásával, tárgyszavakkal, tezauruszokkal támogatjuk az információkeresést. Analitikus feltárással igyekszünk minél részletesebb adatokat szolgáltatni, és törekszünk a gyűjtemény teljes körű feltárására – mindezt az olvasók jobb kiszolgálása érdekében. De vajon mennyire élünk a lehetőséggel, amit az on-line katalógusok kínálnak?

Mire szolgálnak az adatkezelő rendszerek?

Az adatok attól válnak értékes információvá, hogy rendszerben kezeljük őket. feltárjuk egymáshoz való viszonyukat, összefüggéseiket. Ahhoz, hogy ezt a többértéket létrehozzuk, fontos, hogy megbízhatóan tárolhassuk a rögzített információkat, biztosítható legyen az adathalmaz hatékony kezelése. Egy jól kialakított adatkezelő rendszer számos nélkülözhetetlen szolgáltatást nyújt, például gondoskodik az adatok optimalizálásáról, a redundancia-mentességről, az adatforgalom zökkenőmentes lebonyolításáról, a rekordok védelméről, kritikus esetben a hely-

* Az írás a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Egyetemi Központi Könyvtárában tartott „Túl a katalóguson – a tudományos tartalmak 21. századi elérése” című konferencián, 2007. november 28-án elhangzott előadás alapján készült.

reállíthatóságról. A rendszer lehetővé teszi az adatbázis valamennyi tárolt rekordjának elérését, az adatok kapcsolatainak felépítését és ábrázolását. Több felhasználós rendszerekben a rekordokhoz való egyidejű hozzáférés komoly veszélyt jelenthetne, ha a háttérben nem működnének olyan eszközök, amelyek magas szinten oldják meg az adatok védelmét. A hozzáférés különböző szintjeinek kezelésével is a biztonságos elérés feltételeit teremtjük meg: míg egy feldolgozó könyvtáros akár minden adatot módosíthat, más kollégák csak egyes részekhez férnek hozzá, például példányadatokat módosíthatnak. Az olvasó számára nincs ilyen lehetőség, ő „csak” keresgélhet az adatok között.

A könyvtárosok főként az állomány szakszerű feltérképezésére, a példányok nyilvántartására, a tájékoztatás céljaira építik az adatbázisokat. Ma már nélkülözhetetlenek az elektronikus katalógusok, amelyek segítségével sokkal könnyebben tájékozódhatunk a könyvtári dokumentumokról, lelőhelyükről. Adatbázisaink lassan átveszik a cédulakatalógusok szerepét. Információs rendszereink egyre hatékonyabban támogatják a könyvtárosok tájékoztató munkáját és az olvasók önálló információkereső tevékenységét. De vajon mennyire használjuk ki a rendszerek átjárhatóságából, összekapcsolásából, távoli eléréséből adódó lehetőségeket?

A közös katalógusok előnyei

Miért előnyös a könyvtárosoknak? A közös katalógusok létrehozása jelentősen megkönnyíti a feldolgozó munkát és az adatok egységesítését. A lelőhely adatok révén használhatják a rendszert könyvtárközi kölcsönzésre, különösen, ha a közös katalógus adatokat cserél az integrált rendszerrel a kölcsönzések helyzetéről.

Mit igényel az olvasó? Az olvasónak nyilvánvalóan nagy előny, hogy egyetlen keresőfelületen sok adatbázis egyesített tartalmát látja, és a megjelenő találatok alapján tájékozódhat a könyv elérhetőségéről anélkül, hogy több könyvtár OPAC-jait kellene végig keresgélnie. Ráadásul csak egyfajta keresési módszert kell megismernie, megszoknia. Minél több könyvtár csatlakozik a közös katalógushoz, annál több hasznos információ közvetíthető az olvasónak, aki akár távolról is előkészítheteti vagy előjegyeztheteti a keresett könyvet.

Gondok a közös katalógus körül

A több évre visszanyúló közös katalogizálási törekvések során megtapasztalhattuk, hogy az egyes könyvtárakban alkalmazott különféle integrált rendszerek kommunikációja, együttműködése során bizony adódnak nehézségek. A rekordok automatikus betöltése már csak azért sem egyszerű feladat, mert a rekordokat tároló rendszerek adatszerkezete és tárolási megoldásai eltérnek egymástól. Mondhatnánk, hogy erre találták ki az adatszerc formátumokat és az adatbázisok közti kapcsolatot biztosító protokollokat. Jó lenne, ha ezzel minden megoldódna, de a gyakorlat azt mutatja, hogy az adatok átadása és letöltése korántsem ilyen egyszerű feladat.

Nem lehet egyetlen konverziós programmal megoldani az összes könyvtár adatainak begyűjtését, mert különböző integrált rendszereket használnak, és szinte

mindegyiknél adódnak olyan sajátosságok, amelyek miatt egyedi megoldásokat kell kidolgozni az adatok cseréjére. Igaz, ez elsősorban nem könyvtáraként, hanem integrált rendszerként jelent nehézségeket. Szerencsére a fejlesztőkkel jó együttműködés alakult ki, vagyis közös erővel létrejöttek a megfelelő interfészek az együttműködő intézményeknél. Természetesen lényegesen egyszerűbb lenne a helyzet, ha egyetlen típusú integrált rendszert használna minden könyvtár, vagy legalább kevesebb fajta rendszert kéne összehangolni, de ez csak jelentős erőforrások bevonásával lenne megoldható. A jelenlegi helyzetben viszont arra kell többletforrásokat fordítani, hogy az egyedi sajátosságokból adódó problémákat áthidaljuk, és a lehető legtöbb rekordot tudjuk egy közös adatbázisba betöltve elérhetővé tenni. A közeli jövő egyik kiemelt feladata, hogy átfogó megoldást dolgozzunk ki a közös katalógusok bővítésére, egyre több könyvtár csatlakozására és korszerű szolgáltatáscsomagok kialakítására.

A különféle integrált rendszerek összekapcsolása a problémának csak az egyik ága. Maguk az adatok is hordoznak nehezen kezelhető eltéréseket. Léteznek szabványok a bibliográfiai adatok leírására, készültek katalogizálási szabályzatok, mégis előfordul, hogy czekek nem mindenütt értelmezik azonosan, és helyenként eltérő módon oldják meg, például a többkötetes művek leírását vagy a lelőhely-információk tárolását. Ez egy adott katalóguson belül nem okoz problémát, hiszen azon a felületen belül egységes a kezelés és a megjelenítés. Amikor azonban „összetölnénk” az adatokat, akkor ez már komoly nehézséget jelent.

A duplumok kiszűrését nehezíti, hogy előfordulhatnak elírások a metaadatokban, ami nehezíti a művek pontos azonosítását, az azonos művek adatainak összevonását. Meggondolandó, hogy ne engedjünk-e meg némi interaktivitást az olvasó és a könyvtáros között ezen a téren. Például, ha „több szem többet lát” alapon az olvasó észrevesz egy elírást a könyv címében, vagy hiányolja az egyik szerző nevét, miért ne írhatna a könyvtáros – vagy akár a másik olvasó – számára megjegyzést a rekord mellé, amelyben felhívja a figyelmet a téves vagy hiányos információra? (Ez nem baj, sőt! Azt szokták mondani, hogy csak az nem hibázik, aki nem dolgozik.) A könyvtáros javíthatja ennek alapján a hibát, de amíg ez megtörténik, a többi olvasó a jegyzetből máris értesül a helyesbítésről.

Mit kell még tennünk a korszerű szolgáltatások kialakítása érdekében?

A közös adatbázisok jelentősen segítik a katalogizálók munkáját, és értékük tovább növelhető, ha egyúttal kiegészülnek további – a könyvtárközi kéréseket és az olvasói kölcsönzést egyaránt támogató – rendelési szolgáltatásokkal. A fenti összetett célokat leghatékonyabban központi fejlesztéssel lehet megoldani, amibe nem csak informatikusok előtt álló feladatokat kell beleértetni, hiszen az egységes szemléletű katalogizálás megvalósítása terén a könyvtárosoknak is van még feladata.

Elsődleges cél, az adatbázisaink feltöltése, vagyis – ahol ez még nem történt meg – be kell fejezni a retrospektív konverziót, teljessé kell tenni a katalógust. A beérő olvasók és az internet oldalra belépők számára egyaránt fontos a lelőhely- és példányinformáció, vagyis, hogy melyik könyvtárban van szabad példány a könyvből. Még egyszerűbb lesz az olvasó dolga, ha megvalósul a „minden könyv egy katalógusban” elv. A közös katalogizálás eredetileg a könyvtárak céljait szolgálta,

hiszen gyorsította és egységesítette a leíró folyamatot. Az ODR létrehozásával kialakult a könyvtárközi kölcsönzés rendszere. A tervezett könyvtári fejlesztések egyik alapfeladata, hogy összekapcsoljuk a közös katalógust az ODR-rel, ami több könyvtár esetében egyszerűsítene a helyzetet, hiszen csak egy közös katalógusba kéne betöltenie az adatait. A jelenleg még egymástól függetlenül működő két rendszer összevonása az egy ponton elérhető rekordok számát is megduplázná. Természetesen célszerű lenne, ha a kölcsönzési rendszer és a példányokra vonatkozó aktuális információ zárt rendszerben mozogna, nagyrészt automatizáltan, és ezáltal naprakészen követhetővé válna az integrált rendszerekben a kölcsönzés állapota. Egy jól kialakított rendszer nemcsak a könyvtárosnak nélkülözhetetlen, hanem az olvasónak is kiváló tájékoztató és szolgáltatási pont lehet.

Nézzünk egy példát! Képzeld el azt az ideális helyzetet, amikor van egy közös katalógusunk, amelyben a magyar könyvtárak többségének gyűjteményadatai megtalálhatók, a lelőhelyadatokkal együtt. Nem kell több katalógust felkeresnünk, az egymástól eltérő keresőfelületeken és keresési metódusokon eligazodnunk, hanem egy belépési ponton megtalálhatjuk a keresett művet, legyen az bármely könyvtárban. Országos rendszerről lévén szó, a keresett könyv példányadatai egymás mellé kerülnek: látni fogjuk, hogy van egy Budapesten az egyik szakkönyvtárban, egy másik Szegeden és egy harmadik valamelyik városi könyvtárban. Akár mindegyik helyen megnézhetjük, hogy van-e bent éppen kölcsönözhető példány. Ha mindenütt van szabad könyv, akkor eldönthetjük, hogy melyik könyvtár van hozzánk legközelebb, hol jegyeztetjük elő a könyvet, vagy honnan kérhetünk belőle másolatot. Célszerű lenne, ha a háttérben működne egy országos olvasó-azonosító rendszer. Ha huzamosabb ideig lakóhelyünkől távol, másik városban tartózkodunk, a helyi könyvtár szolgáltatásait is igénybe vehetnénk. Függetlenül attól, hogy melyik könyvtárba íratkoztunk be.

Ha egy kicsit messzebbre tekintünk, más megközelítést is elképzelhetünk. Mint tudjuk, lesznek digitalizálási programok, amelyek során archívumok épülnek a könyvtári dokumentumok elektronikus változataiból. Ha a kölcsönző rendszerek „belelátanak” ezekbe az archívumokba is, akkor az olvasónak lehetősége nyílik eldönteni, hogy a keresett művet nyomtatott vagy digitális formában kívánja-e megrendelni. A másolatküldés is egyszerűbb és gyorsabb, ha már eleve létezik a könyvnek beszkenelt változata. Az OSZK katalógusában már működik egy olyan szolgáltatás is, amely OpenURL megoldással megmutatja azokat a helyeket is, ahol a dokumentum megvásárolható.

Merre tartunk?

A szolgáltatások internetes elérése szélesíti az olvasói bázist, és átalakítja a könyvtáros és az olvasó kapcsolatát. Ne azon aggódjunk, hogy kevesebb beíratkozott olvasónk van, hanem keressük meg a helyünket és feladatainkat az új helyzetben. A távoli elérés és a központi olvasói azonosítás tágítja lehetőségeinket is: érdemes üzleti modelleken gondolkodni, amelyek segítségével értéknövelt szolgáltatások közvetíthetők a távoli felhasználókhhoz. Növeljük a digitális tartalmakat, mert használatuk iránt egyre nagyobb az igény, ráadásul az elektronikus dokumentumok egyidejűleg sok olvasóhoz juttathatók el.

Láthatjuk, hogy a korábban könyvtári szakmai szolgáltatás ma már kiterjesztően értelmezendő. A közös katalógusok – a korszerű keresési lehetőségekkel összekapcsolva – távolról is elérhetővé teszik a gyűjteményeket. A tervezett korszerű szolgáltatások kialakításával a használók szabadon megválaszthatják, hogy helyben vagy távolról lépnek be az adatbázisokba, hogy személyesen látogatnak el a könyvtárba vagy postán kérnek másolatot, hogy nyomtatott vagy digitális formában kívánják-e kézbe venni, illetve megtekinteni a keresett dokumentumot.

A szolgáltatások központjában az olvasók állnak, akiknek lehetőséget kell adnunk, hogy igényeiknek megfelelően és egyenlő eséllyel használhassák a könyvtári szolgáltatásokat az ország bármely pontján.

Megalakult a Magyar Papír- és Vízjeltörténeli Társaság (MAPAVIT)

A 2008. február 16-án megalakult MAPAVIT alapvető céljai a magyar papír- és vízjeltörténeli emlékek kutatása, védelme és megőrzése, a kutatási eredmények széles körű közzététele, az egyetemes és magyar papír- és vízjeltörténeli ismereteinek terjesztése. Egyik fő feladatának tartja a Magyar Vízjel Adatbank továbbfejlesztését. E célok megvalósításáért törekszik együttműködésre az oktatási intézményekkel, társadalmi szervezetekkel és civil kezdeményezésekkel, valamint a kutatók szakmai támogatására elsősorban a következő területeken: filigranológia (vízjelkutatás), genealógia (származástan), történeli földrajz, paleográfia (írástörténet), oklevéltan, irattan, numizmatika, címertan, pecséttan, történeli filatélia, az ipar-, kereskedelem-, nyomda-, zene- és művészettörténet.

Bővebb tájékoztatáshoz, kérjük, látogassa meg a www.mapavit.extra.hu honlapot, vagy írjon a mapavit@t-online.hu címre!

A MEGYEI KÖNYVTÁRI HÍRADÓKRÓL

Új sorozatunkban azokat a rövidebb-hosszabb „bemutató” cikkeket közöljük, amelyek a megyei hálózati híradók múltjáról, jelenéről és jövőjéről tudósítanak. 2007 őszén a szerkesztőség levélben kereste meg a megyei könyvtárak igazgatóit, azzal a kéréssel, hogy maguk számoljanak be vagy éppen lapszerkesztő munkatársaik írjanak ismertetést a megye hálózati híradójáról; úgy ahogyan maguk gondolják, úgy ahogyan önmagukat látják. Vannak megyék, ahol jelenleg nem is lát napvilágot könyvtári lap, vannak megyék, ahonnan visszajelzést sem kaptunk. Ahonnan viszont érkeztek bemutatkozó cikkek – azokat e számunktól kezdve sorra-rendre olvasóink elé tárjuk. Íme az első! (MLM)

Téka Téma

Hálózati híradók Komárom-Esztergom megyében

Komárom-Esztergom megyében a hálózati híradó kiadásának komoly hagyományai vannak. Már a tatai Körzeti Könyvtár¹ is adott ki a megye könyvtárai számára módszertani segédletet. 1951. február 18-án jelent meg az első sokszorosított *Híradó*, amely híreket, módszertani tanácsokat tartalmazott. Beszámolt az éves munkáról, ismertette a könyvtárak időszerű feladatait. A neve, alcíme menet közben változott, ahogy a periodicitása is. A kiadványról a *Könyvtári Híradó*ban olvashatunk, amely e címen 1957-től 1961-ig jelent meg. 1957-ben egy, 1958-ban három számot adtak ki. Az írások kiterjedtek a könyvtári munka minden területére. Mivel a szerkesztők legfőbb feladatuknak a falusi könyvtárak támogatását tekintették, legtöbbször ezek problémáival foglalkoztak. A hírek mellett több oldalas tanulmányok is megjelentek pl. a „József Attila olvasómozgalomról”, a községi könyvtárak tanácsai kezelésbe adásáról, a könyvtáros tanfolyamokról. Részletes beszámolót közöltek a megyei könyvtár drezdai tapasztalatcseréjéről. Gyakorlatiasságára jellemző, hogy közölte a lap az akkoriban megjelent külföldi szerzők nevének helyes kiejtését. Beszámoltak egy-egy év, egy-egy terület munkájáról.

1959-től a kiadvány alcíme: „Komárom megye közművelődési könyvtárainak tájékoztatója”. Ez jelentette az első „áttörést”: a szakszervezeti könyvtárak is részt

¹ A József Attila Megyei Könyvtár jogelődje, 1949 júniusában kezdte meg működését.

vettek a hálózati híradó szerkesztésében, kiadásában. Noha nem a szorosan vett periodika témája, de ebben az időszakban indult a Komárom megyei Könyvtári Híradó módszertani füzetek sorozata. Az első „Tájékoztató a választással kapcsolatos irodalomról”, a második a „Szöveggyűjtemény a Magyar Tanácsköztársaság megyei dokumentumaiból” címet kapta.

Az utolsó szám 1962 elején jelent meg. Ekkor határozták el, hogy a megyei helyett járási híradók jelenjenek meg, a megyei könyvtár pedig rendszeresen évkönyvet adjon ki. Ez az első két évben, 1962-ben és 1963-ban sikerült. Közben azonban kiderült, hogy – bármennyire megerősödtek a korábbihoz képest a járási könyvtárak – a módszertani munkának ez az eszköze meghaladta lehetőségeiket, és nem gyűlt össze elég szakmai-módszertani, helytörténeti tanulmány az évkönyv rendszeres megjelenéséhez sem. A módszertani füzetekből addigra több mint húsz jelent meg, akkor ezt a sorozatot is megszüntetni tervezték. Ez az elképzelés módosult. Az időközben megalakult tájékoztató csoport *A József Attila Megyei Könyvtár tájékoztató szolgálata* címmel indított sorozatot. A könyvtárban rendszeres publikációs tevékenység fejlődött ki, 1961 és 1964 között 57 kiadvány jelent meg e sorozatban. A megjelenő munkákat a könyvtáraknak való rendszeres megküldés mellett az intézményben kialakított címjegyzék (szaknévsor) alapján személyek is megkapták. A községi könyvtárak katalógusai mellett általában kisebb lélegzetű összeállítások voltak: ajánló könyvjegyzék (pl. ateista irodalom) munkasakadémiák (építő-, gép-, vegyipar, bányászat), községi tsz-akadémiák, szocialista brigádok számára, kiállítási útmutatók, szemelvénygyűjtemények, gyarapodási jegyzékek, címjegyzékek, programfüzetek a könyvnepszerűsítő akciókhoz kapcsolódva. Az *Ünnepeink* című műsorfüzetet az iskolák és a kultúrházak segédeszközének, útmutatójának szánták. Hasonlóképpen a *Szomszéd népek irodalma* is ismeretterjesztő célokat szolgált.

A hálózati híradó *Komárom Megyei Könyvtáros* címmel 1968-ban indult újra, évente három számot adtak ki. Természetesen átfogta a megye közművelődési könyvtárügyét, esetenként a szakkönyvtárakra is kitekintett. A mintegy 50-60 oldalas kiadvány rendszeresen tartalmazott éves beszámolókat, a könyvtári statisztikák legfontosabb adatait, az aktuális feladatok ismertetését. „Örökségünk” elnevezésű rovatában helytörténettel kapcsolatos írások jelentek meg. Tartalmazta a különböző könyves események beszámolóit. Rendszeresen tudósított a megyei könyvtár társadalmi szervezeteinek (könyvtáros egyesület, szakszervezet, pártszervezet, rövid ideig KISZ-szervezet) munkájáról. Nyomon lehet követni a könyvtárosok kirándulásait. A „Hírek” rovatban igyekeztek a szerkesztők a megye könyvtárainak valamennyi eseményét megjeleníteni. Sajátos a „Magunk között” rovat: a személyi hírekben a családi események: házasságkötések és a születések is helyet kaptak. Az első évben még az új jogszabályokra is felhívták a figyelmet.

A '80-as évek közepétől a híradó egyre kevésbé volt képes tükrözni a megye könyvtárügyét. A módszertani munka változásával nehézséget okozott a hírek összegyűjtése, egyre nehezebb volt mindenki számára hasznos tartalommal megtölteni a lapot. A *Komárom Megyei Könyvtáros* utolsó száma 1989 őszén jelent meg.²

2 Repertórium is készült róla; lásd: Hegedüs Béla: Komárom megyei Könyvtáros 1968–1988. Tatabánya, 1989.

Az előzmények után majdhogynem természetes volt, hogy nem marad(hat) sajtó nélkül a megye könyvtáros társadalma. De az is biztossá vált, hogy a hálózati híradó mindenképp szemléletváltásra szorul. Korábban is kevesen vállalkoztak nagyobb lélegzetű írásokra – szükségtelemmé is vált a tapasztalatok ilyen formában történő átadása. Az írásban rögzített szakmai-módszertani tanácsadás többé-kevésbé elavult. A könyvtárak mindegyike sajátos gondokkal küzdött, de ezekre végképp nem lehetett központi tanácsokat adni. Ugyanakkor – éppen a szorosan vett szakmai-módszertani munka változása miatt – szükség volt olyan fórumra, amely alkalmas a felvetődő kérdések megvitatására, arra, hogy kapcsolatot biztosítson a megye könyvtárosai számára.

A *Téka Téma* célját az *Üdvözet az olvasónak* című írásban a következőképpen fogalmaztam meg: „*Mit szeretnénk? A megye könyvtárosainak 'tapasztalatcsere'-lehetőséget biztosítani. Tájékoztatni kezdeményezésekről és eseményekről, kísérletekről és gondokról. A fenntartókkal való kapcsolat erősítését azáltal, hogy kérdéseinkhez szívesen látnánk véleményüket. Mit nem akarunk? Kötelező iránymutatásokat adni, egyedül üdvöztető módszereket meghatározni*”.³

Tanulságos megnézni az első számot. Olvasható Monostori Imre, akkor mb. igazgató írása *Tatabánya egyesített tanácsi könyvtári hálózatának szervezeti felépítése és működési alapelvei* címmel. (Azóta 17 év telt el, a két könyvtár összevonása ugyan nem történt meg, de újból és újból napirenden van.) Megtudható a lapból, hogy az LSI Alkalmazástechnikai Tanácsadó Szolgálat kezdeményezésére ún. Nyitott Egyetem kezdte meg működését, amelyhez a megyei könyvtár a tanulmányokhoz szükséges dokumentumok biztosításával kíván csatlakozni. (Ebből a kezdeményezésből végül is a Gábor Dénes Főiskola valósult meg.) Olvashatunk a selejtezett könyvek eladásáról, arról, hogy a tatabányai városi könyvtárban a kötelező beíratkozási díj helyett adományozásra tért át. Ahogy azt már az előző hálózati híradóból megszokhattuk, eseményekről is érkeztek rövid hírek, tudósítások. A rovat címe az első számokban „Közönségkapcsolatok” volt.

A második számból kiderül, hogy 1990-ben még volt szlovák és német nyelvi tábor a megyében. (A '90-es évek közepén szűntek meg.) Itt erről a két hosszabb beszámoló található a „Közönségkapcsolatok” rovatcím alatt, a hírek már a „Könyvtáraink életéből”, „Személyi hírek” rovatokban kerültek ebbe a számba. (A nem teljesen kiérlelt koncepció abból mérhető le, hogy van, akiről hosszabban írnak nyugdíjba vonulása alkalmából, de többnyire csak egy-egy rövid hírben szerepelnek a búcsúzó kollégák – ugyanazon számban.)

A harmadik szám részletes beszámolót tartalmaz a könyvtári hétről, bemutatta a MKE Komárom-Esztergom megyei csoportjának vezetőségét. Szerepel egy statisztikai összeállítás az iskolai könyvtárakról. (Ez a hagyomány csak ebben az évben szakadt meg, oka a Komárom-Esztergom Megyei Pedagógiai Intézet és könyvtárának megszüntetése.) Találunk két rövid önkormányzati hírt, amelyből kiderül, hogy Dorogon a polgármester fontosnak tartja a könyvtárat, Komáromban pedig a Csokonai Művelődési Ház és a Jókai Mór Városi Könyvtár összevonását tervezték. (A történethez hozzátartozik, hogy Dorogon azóta is folyamatosan figyel az önkormányzat a könyvtárra, Komáromban pedig a gazdasági ügyintézés került egybe, azaz a szakmaiság nem sérült.) Ez a lapszám már számíftógéppel készült.

3 Téka Téma 1990. 1. sz. 1. p.

A második évben már hat szám jelent meg. Az első négy számban még az impresszumban Nagyfalusi Tibor szerepel főszerkesztőként. Az 5–6. számtól már csak a két szerkesztőt, Tapolcainé dr. Sáray Szabó Évát és Schmidt Józsefet tüntetik fel. Ők az 1990. 2. számtól szerepelnek az impresszumban szerkesztőként. Ennek elsősorban technikai okai voltak: Nagyfalusi Tibor az esztergomi Babits Mihály Városi Könyvtár igazgatója volt, Esztergomból lapot szerkeszteni nagyon nehéz. Mindenképp arra volt szükség, hogy legalább a szerkesztők a megyei könyvtárban dolgozzanak. A főszerkesztő végül meg is vált a laptól, idő hiányában nem sokat tudott hozzátenni a híradóhoz.

Az indulásnál azt terveztük, hogy a fenntartók is mondják el terveiket, elképzeléseiket az adott település kulturális életéről. A második évben Komárom polgármestere, Tatabánya alpolgármestere nyilatkozott, és Kovács Lajos, az *Új Forrás* szerkesztője, a dorogi kulturális és oktatási bizottság elnöke írta le gondolatait. Az almáslúizitói új könyvtár átadása (2006) után az ottani polgármesterrel is készült egy beszélgetés. Ezt az elképzelést tehát csak részben sikerült megvalósítani. Valószínűleg nem is érdemelne külön rovatot vagy sorozatot; de azokat az önkormányzatokat érdemes megkeresni, ahol tényleg odafigyelnek a település kulturális életére.

Olvashatunk elemzést az önkormányzati könyvtárak munkájáról a statisztika alapján. A választások után megjelent a polgármesterek és jegyzők névsora. (Egy évtizede már ez a megyei könyvtár honlapján található.) A szerkesztőséget is ebben az évben próbálták először átalakítani: ún. tudósítói hálózatot hoztak létre. Minden városi könyvtárból felkértek egy könyvtárost, hogy figyeljen a helyi hírekre. Szó mi szó, így sem ment zökkenőmentesen a szerkesztés, a határidőkkel hadilábon álltunk, és el-elfelejtettük, miről is kellene tudósítani.

A következő évben (1992-ben) új sorozat indult: a megyei és városi könyvtárak bemutatása. Új rovat is alakult: az „Iskolai könyvtárak”. Az iskolai könyvtárak szakfelügyelete ugyanis gazdátlanul maradt a pedagógiai intézet megszűnésével – csak egyet tehetünk: amennyire lehet, tartjuk a kapcsolatot az iskolai könyvtárosokkal, a rendszeres megjelenés azonban nem lehetséges.

1992-ben kezdődött a „Rólunk írták” rovat: a megyei sajtóban megjelent írásokat azóta is időről időre közli a *Téka Téma*. (Ezt tréfásan „helyettünk írták”-nak is szoktuk nevezni. Ha ebből mostanában kevesebb jelenik meg a lapban, annak az az oka, hogy – minden erőfeszítésünk ellenére – a sajtó viszonylag keveset foglalkozik a könyvtárakkal, és a rendezvényekről is inkább képhírek jelennek meg.) Ebben az évben vonult nyugdíjba Tapolcainé Sáray Szabó Éva. Két szám erejéig Szabolcsné Mészáros Éva volt a szerkesztőtárs. Házon kívülről azonban kevés segítséget lehet nyújtani – ez ismételtén kiderült. Ezt követően Schmidt József egyedül szerkesztette a lapot, 1993 október után „felelős szerkesztőként”.

A következő évben is folytatódott a könyvtárak bemutatkozása, csak a rovatbeosztás tisztult le: a hosszabb írások kapták a „Könyvtáraink életéből” címet, és a kishírek jelennek meg „Könyvtári hírek” cím alatt. A szerkesztők igekeztek minél több információval segíteni a könyvtárak munkáját. Így került be – először 1994-ben – a Komárom-Esztergom megye közművelődési könyvtáraiba járó újságok és folyóiratok jegyzéke. (Ez azóta a honlapon van, kiegészülve az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, a Szent Borbála Kórház orvosi könyvtára, valamint a Modern Üzleti Tudományok Főiskolája könyvtárának anyagával.) Ugyan csak érdekes sorozat volt ebben az időszakban „A megyei lap a megyei

könyvtárról”, amely 1952-től, a megnyitóról szóló tudósítástól idézi fel – esetenként rövid megjegyzésekkel – a könyvtárról szóló írásokat.

1996-ban újult meg formailag a Téka Téma. Azóta következetesen kéthasábos a tördelése, a rovatcímek a fejléccen futnak. Ekkor egészült ki a tematika a helytörténethez kapcsolódó könyvek bemutatásával.

Az 1997. júniusi szám szomorú témája: meghalt Horváth Géza, a megyei könyvtár első igazgatója. A temetésen elhangzott beszédek sora és a munkásságát megörökítő bibliográfia alkotja az emlékszámot.

1997 végén újabb kísérletbe kezdett a szerkesztő: a könyvtárak aktuális problémáival kapcsolatban tett fel körkérdést, és kérte a városi könyvtárak válaszait.

1999-ben jómagam lettem a lap szerkesztője. Beköszöntőmben azt fogalmaztam meg: szeretném, ha újságunk tükrözné a megye könyvtárainak életét, eredményeit, gondjait. Ha meg tudnánk fogalmazni a szakmai kihívásokat, és közös gondolkodással válaszokat is találnánk egy-egy problémára. Az egykori hagyományokból szerettem volna visszahozni a személyi híreket, egy-egy könyvtáros bemutatását. Ehhez kértem a megye könyvtárosainak segítségét.

A tervek többé-kevésbé megvalósultak. Meg-megjelennek személyi hírek, bár biztos, hogy nem minden munkatárs „mozgása” követhető nyomon. Több könyvtáros bemutatással lehet találkozni a második évtizedben – ezzel együtt vannak lehetnek „adósságaink” e területen is.

2000 augusztusában örömteli tematikus szám született: „Komárom megye könyvtárosai köszöntik a vándorgyűlés résztvevőit” címmel. Bemutatkoznak a vendéglátók, az esztergomi városi könyvtár munkatársai. A könyvtárak közül a megyei könyvtár mellett a dorogi, a tatabányai, a komáromi és az oroszlányi városi könyvtár mutatta be magát. A községi könyvtárak közül Piliscesév és Tokod könyvtárosa írt saját könyvtáráról. Bemutatkozott a Modern Üzleti tudományok Főiskolájának könyvtára, a tatai Kőkúti Általános Iskola könyvtára, és a révkomáromi Duna Menti Könyvtár.

2001 decemberében ismét újjalakult a szerkesztőség. Minden városi könyvtár „delegált” egy-egy könyvtárost, aki a továbbiakban a könyvtárából – esetlegesen a városkörnyékről – tudósított. Ez a rendszer többé-kevésbé életképesnek bizonyult, bár egy idő után a szerkesztőségi értekezletek elnéptelenedtek. Ugyanakkor kiváló alkalmat jelentettek a találkozások az aktuális problémák megbeszélésére, tapasztalateserére. A résztvevők friss információkhoz jutottak az országosan aktuális kérdésekről is. Szerkesztőségi ülés keretében eljutottunk a megye városaiba. A „Vág–Duna–Ipoly” eurorégiós kapcsolat eredményeként igyekeztünk bevonni a szerkesztőség munkájába szlovákiai kollégáinkat. Érsekújvárnak jutott ez a feladat. A kapcsolatunk jó, de leginkább az ottani *Castrum Novum* című lap írásai alapján fogalmazzuk meg a híreket, ugyanis az érsekújvári hetilap következetesen tudósít a könyvtár minden eseményéről. Nyitra és Révkomárom viszont rendre kiesik a rendszeresen számon tartott települések közül.

Ebben az évben kezdtük képekkel is változatosabbá tenni a lapot. (Sajnos, a nyomdánkat már nem volt érdemes felújítani, jelenleg fénymásolóval készül az újság, így ez a lehetőség megszűnt.)

* * *

Amint az a bemutatásból kiderül: megyénkben szinte a kezdetektől megjelent hálózati híradó. Az első két évtizedben még több éves megszakítások voltak, de 1968 óta lényegében folyamatos a megjelenés. Változott a periodicitás, a terjedelem, módosultak elképzelések, de a hagyományok egy részét folyamatosan megőriztük. A *Téka Téma* az események regisztrálása mellett – amit nagyon fontosnak tartok, mert ami nem jelenik meg, az a későbbiek során elfelejtődik – mindig tájékoztatót a könyvtárügy legfontosabb kérdéseiről. Olvashatunk a könyvtárat érintő számottevő törvényekről, jogszabályokról, a könyvtáros etika kérdéseiről, a pályázatokról, a kistérségi ellátás aktuális helyzetéről. Az információcsere fenntartásához ez is hozzátartozik. Az események rögzítése, értékelése, a tájékoztatás mellett – illetve ez által – az újság talán legfontosabb feladata, hogy kapcsolatot teremtsen a megye könyvtárai, könyvtárosai között.

Takács Anna

Adalékok az ETO új kiadásához és konkordanciájához

Ha nem tudod megmondani, hogy a szomszéd szobából az elmúlt öt éven belül mikor ment nyugdíjba a kollégád, sürgősen írd le azt, amire még emlékszel szakmai múltadból s amiről vannak feljegyzéseid a fontosnak tartott dolgokból. Főként, ha selejtezni kényszerülsz.

És ha emlékezeted megcsal, meg feljegyzéseid is foghíjasak, az égiek elnézik majd neked. (A földiek is később...) (F. L.)

A tisztánlátás érdekében és az ETO-munkálatok felróható késlekedése magyarázatául (de semmiképp szerecsenmosdatásként) feltétlenül szükséges néhány tényrt rögzíteni. Nem csak az ETO FID által működtetett rendszere omlott össze az 1990-es évek elején, aminek természetesen korszakos hatásai voltak a magyar ETO-kiadásra. Amikor a Könyvtári Intézet még KMK-ként (Könyvtártudományi és Módszertani Központként) működött, a két legfontosabb dokumentumfeldolgozási területnek, a formai és a tartalmi feltárásnak – mint a dokumentum-hozzáférés bástyáinak – referensei voltak az intézetben, akik főállásban csak ezzel foglalkoztak. Jött a rendszerváltozás, érdekes módon nemcsak társadalmi, gazdasági, hanem esetenként szakmai is, az utóbbi feltűnésmentes átstrukturálódással. Ami a formai feltárást illeti, ebben nem volt katartikus változás, a tartalmiak viszont személyi következményei lettek.

Fontos megemlíteni, mert kapcsolódik témánkhoz, hogy ebben az időszakban vonult be a könyvtári számítógép-alkalmazásba a személyi számítógép, felváltva a mikroszámítógép-alkalmazás nálunk eufórikus időszakát. (Csak a tárolási lehetőségek léptékváltását érzékeltetendő: a 165 ezer bájtos – ugyanennyi betűnyi –

hajlékonylemez helyett a PC-ket már 10–30 megabájtnyi (10–30 millió betűnyi tárolókapacitású) merevlemezzel szerelték fel, ami mai léptékeinkhez mérve mosolygató, akkor korszakosnak tűnő volt, 60–180-szoros tárolási helybővülést jelentett. Ha még a memóriaváltást is mellé vesszük: a mikrogepek – pl. a Commodore 64 – munkára fogható memóriája 26 kilobájtról majd nyolc megabájtra, vagyis 320-szorosára változott alapkiépítésű PC-nél is... A külföldi példák nyomán markánsan kirajzolódott az integrált könyvtári rendszerek jövőbeli képe, s ebben az időszakban alkalom volt rá, hogy a magyar könyvtári számítógépesítés részére megfogalmazódhassanak azok az elvek, amelyek máig hatóan rögzíthették volna a könyvtárgépesítés pilléreit (szabványos adatszerkezet, egységes karakterkészlet, a tartalmi feltárás tisztességes megoldása a feldolgozás támogatására). Kell, hogy beszéljünk róla: készült ilyen előterjesztés a KMK-ban, amelynek „megüzenős” válasza a Könyvtári Levelezőlapban jelent meg a vezércikk tekintélyével: „nem kell az egypártúgyi könyvtárrendszer”.

Talán az ETO-gondozás ügye is ennek vált áldozatává, vélvén: *ezt se kényszerítsük senkire.*

Hogyan is hihette akkoriban az OMF (Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság) naiv főosztályvezetője, hogy a „cége” által kiírt 100 millió forint pályázati összeget könyvtáraink majd hajlandóak lesznek egy-egy nagyobb lendületet adó összefogással megfogalmazott célra igényelni, ha egy országos értekezleten vezetőik lelkére (eszére?) hat. Ehelyett a pálya szélére küldték azt az egyébként az akadémiai szférában működő és a hazai könyvtárgépesítésben úttörő szerepet vállalt Kft-t, amely a központi adatszolgáltatás megalapozásának ígéretével, CD-re összegyűjtött, akkori katalógusrekordok hozzáférhetővé tétele az akkoriban még ritkaságszámba menő CD-ROM-olvasók tömeges szétosztásával a könyvtárak között – legalább városi könyvtár szintig és további központi feldolgozás finanszírozása a pályázati összegből stb. Azzal vádolták meg, hogy saját túlélésére akarja átjátszani a könyvtáraknak szánt összeget. Az abban az időben (az 1990-es évek elején!) nagy összegnek számító százmilliót így aztán több ezer felé osztva sikerült szétforgácsolni, hogy nyoma se maradt annak, ami valaha is lett volna...

Visszatérve fő témánkhoz: 1990–91-ben *Babiczy Béla* és *Schneller Károly* szerkesztésében jelent meg az utolsó előtti magyar ETO- (tévésen rövidítettként jelölt, ténylegesen közép-) kiadása, amely „adattáris-kimenethől” készült. 1991 nyarán Rónai Tamás, a KMK ETO-referense, aki a KMK–OMIKK közös kiadású ETO-kiadás koordinátora volt, próbálkozott a számítógépes jelzet- és mutatórekordok begyűjtésével, igyekezetének eredménye a karakterkonverzióval használhatóvá tehető mutató lett, a táblázati rész a Fényszédő Központ Kft. olasz kiadványszerkesztője átalakításában adattáris számára kinyerhetetlenné vált. Jómagam megpróbáltam az OMIKK-tól „szélnék eresztett” csoport tagjaitól az adattáris esetleg megmaradt részeit összegyűjteni, egy kuriózumként kezelhető részleten túl eredménytelenül.

A FID (amely 2001. március 31-ével szűnt meg) 1992-ben átadta az ETO-kiadások tulajdonosi jogát a (nonprofit szervezetként működő, hágai székhelyű) UDC Consortiumnak, amely a nemzeti középkiadásokból válogatva egy teljes „kiadásnak” tekintett jelzetállományú adattárist hozott létre. Ehhez a mi jelzeteinkből jóval később nagy terjedelemben emeltek át, saját kiadásunkban utóbb félreértéseket okozva ezzel.

Felismerve a nemzetközi ETO-fejlesztés megváltozott körülményeit, Rónai Tamás a magyarországi ETO-kiadások gondozását egy többé-kevésbé szervezettől független iroda keretein belül képzelte el, aminek létjogosultságát az ETO sorsának megvitatására az OSZK–MKE által összehívott országos értekezlet (1993. november 26.) résztvevői nem vitatták, ám finanszírozója nem akadt. Ezen az értekezleten felsőoktatási, az országos feladatkörű és megyei könyvtárak képviselői (igazgatói) vettek részt. A száz meginvitált könyvtárnak kiküldött kérdőívből 32 érkezett vissza (jó arány!). A kérdések a következők voltak (zárójelben a rájuk adott igen válaszok):

Csatlakozik-e a hazai ETO-fejlesztéshez? (32);

Egyetért-e ETO-iroda létrehozásával? (31);

Anyagilag támogatná-e az ETO-gondozást? (12).

Az értekezlet nyomán 1993 decemberében NKA-pályázat készült ETO-iroda létrehozására. Létjogosultságát főként azzal indokolták, hogy a statisztikai felmérések szerint 1991-ben a 8000-nyi könyvtári szolgáltató hely 90 százaléka (7200) használta az ETO-t, ez komoly érv volt (lehetett volna) a támogatás mellett. A pályázatban támogatást kértek az MRF-adatbázis évenként megvásárlásához (kb. negyedmillió forint évente), továbbá irodai eszközök (számítógép stb.) beszerzésére. Az OSZK vállalta magára az irodavezető és az adminisztrátor bérét, helyiséget kínált és ennek közüzemi díjfizetését, továbbá a dologi kiadásokat (posta, kiszállítás stb.), valamint a működés és a gazdálkodás felügyeletét.

A pályázat nem nyert támogatást.

Az intézetben belül az Oktatási és módszertani osztályhoz tartozott a szakterület, az osztály akkori vezetője, Csapó Edit igyekezett napirenden tartani az ETO-val kapcsolatos teendőket, amelynek az előbb említetten túli előzménye volt az a minta az MRF-adatbázisból, amelyet a konzorcium eljuttatott az intézményhez, amelyből (a 622-es osztály kapott 172 jelzetnyi mintaanyagából) Rónai Tamás kérésére adatbázisszeletekét definiáltam a tanulmányozáshoz, mégpedig abban a programban, amit a konzorcium is használt az adatbázis-építéshez: MicroIstisben. Mindez csak arra volt jó, hogy belekóstoljunk az ETO számítógépes kezelésének világába, a mezőket nem is neveztük meg, csak rendszerazonosítókat használtunk:

mfn: 000162

622.24

M

100: Drilling (boring). Drilling technique. Drilling technology

Ld. még: 550.822; 621.95; 622.02; 622.143

1994 nyarán elkészült az 1990-es kiadás adatbázisba rögzítéséhez szükséges adatbázis-generálás MikroIstisben. Ez papírkiadás-centrikus volt, csak némileg (mezőazonosítóknál egyáltalán nem) követte a konzorcium MRF-adatszerkezetét.

Rónai Tamás utolsó próbálkozása volt az a kérdőív, amellyel a könyvtárak ETO-fejlesztésben való készségét mérte fel.

A csekély aktivitás, a megálmódott ETO-iroda esélytelensége vagy más egzisztenciális tényező volt-e az oka, nem tudni – Rónai Tamás megvált az intézettől, szakreferenci helyét nem töltötték be, ezt követően nem volt referense az ETO-nak, s talán azt is kijelenthetjük, képviselője sem a könyvtári szabványosításban.

Kérem, ne tekintsék személyem szerénytelen előtérbe állításának, ha jelzem, ettől az időtől kezdve, de hangsúlyozottan adatbázis-kezelési szinten kerültem kapcsolatba az ETO sorsával. Akkor, 1996-ban kézenfekvő volt, hogy az ETO-gondozásra létrejött UDC Consortium munkamódszeréhez igazodva, ahol is egy ún. MRF-fájlba írták át a nemzeti kiadások alapján összeállított, teljesnek tekintett szakrendi táblázatokat, a magyar ETO-t is adatbázisba kellett rögzíteni.

Pályáztunk, s nyertünk egymillió forintot. Ebből rekonstruáltuk az 1990-es ETO-táblázat adatbázisát (újrarögzítéssel), az adatok mozgatását megkönnyítendő vásároltunk egy mai szemmel nézve szerény teljesítményű notebookot (30 megabájt winchester, 8 megabájt memória), megvásároltuk az 1997-es, majd az 1998-as MRF-adatbázist, valamint finanszírozni tudtuk néhány évig külső munkatársi munkaszereződéssel a honosítási munkát, ami sajnos, elég lassan haladt. Ez utóbbinak nemcsak az szolgált magyarizátául, hanem az is, hogy a magyar kiadásban nem szereplő jelzetek szöveganyagát fordítani kellett angolból, hanem az is, hogy a magyar ETO-fejlesztés hagyományai szerint a honosítás némi átszerkesztéssel, egyes jelzetek továbbbontásával, mások összébbhúzásával készült, ami értelemszerűen lassította a munkát.

A kialakított adatszerkezet, amely – mint említettem – a leendő papírkiadás későbbi szerkesztési munkáinak megkönnyítését szolgálva eltért a konzorcium által használttól, s a jelzethierarchiát tükrözte, de már voltak azzal közös, technikai adatokat tároló mezői:

Főosztály		10	1	0	0
Főcsoport (osztály)		20	10	0	0
Alosztály		30	10	0	0
Jelzet (normál)		40	40	0	0
Jelzet (speciális)		50	40	0	0
Segéd tábla	abcdefghijkl	55	100	0	0
Segéd tábla (speciális)	abcdefghijkl	56	100	0	0
Megnevezés		60	1000	0	0
Megjegyzés		70	1000	0	0
Utalások (ismétlődő lehet)		80	1000	0	1
Jelzet-összekapcsolási típusok		90	6	0	1
Párhuzamos jelzetszerkezet	ap	100	50	0	1
Jelzet-összekapcsolási példák	abcd	110	250	0	0
A bevezetés időpontja		120	6	0	0
A törlés időpontja		130	6	0	0
A törlés forrása		140	50	0	0
Utolsó revízió (átdolgozás)		150	6	0	0
A revízió típusa		160	25	0	1
A revízió forrása		170	50	0	1
Megjegyzések a revízióhoz		180	250	0	1
A revízió története		190	100	0	1
Index-kifejezések		200	100	0	1
Szerkesztői kommentár (annot.)		210	500	0	0

1996 ősze és 1997 áprilisa között elkészült az adatbázis, a nyelvi alosztás nélkül, mert abban annyi volt a változás, hogy úgy tűnt, nem érdemes rögzíteni, viszont a jelzetek mellé fűztük a megmentett mutatóállományt, amelyben értékes szerkesztési munka állt. (Akkor még nem gondoltuk, hogy az eredeti adatbázishoz kell majd jelzetről-jelzetre visszanyúlnunk, amikor majd a konkordanciához a jelzetek utódait keressük, s ehhez az eredeti nyelvi alosztások kellene majd, de utólag pótoltuk.)

A honosított, szerkesztett változaton dolgozó Barátné Hajdu Ágnes kemény munkát végzett. Az alapanyag az 1990-es adatbázis volt, ezt építette kéttablakos képernyőn a konzorciumtól megvásárolt 1997-es, majd 1998-as adatbázis angol nyelvű rekordjaiból átemelvekkel, amiket eközben magyarra fordított, és a hierarchiát, a továbbosztást is bővítette vagy szűkítette a meghonosodott szerkesztési elvek szerint.

Közben 1997 októberére a KMK összehívta az alkalmazói tanács ülését, amelynek napirendjén az ETO-fejlesztés, -honosítás kérdései és az új raktározási tábla (alap az 1977-es ETO-kiadás) álltak. A létrejött munkabizottság ténykedése révén 1999-ben megjelent az új raktározási táblázat, amelyben nem következett be lényeges változás, vagyis konzerválta az akkor harminc éve kívülről állapotot, hogy az ETO és a szakrendi raktározás közel sincsenek szinkronban.

Természetesnek kell elfogadnunk, hogy a munka lassan haladt, a pénz is elfogyott. Újra pályáztunk, s jó ajánlóink voltak: Babiczky Béla tanár úr, aki változatlan lelkesedéssel állt a hazai ETO-gondozás mellé, és Vajda Erik, aki még ekkor is kardoskodott az ETO-iroda létrehozása mellett, és hivatalos támogató szakvéleménye mellé egy magánajánlást is mellékel (1998. február 2.) Ennek lényege, hogy

- a honosítás nem lehet egy ember feladata, ehhez szélesebb körű szakmai munkabizottságra van szükség,
- az MRF adatbázist azzal teljesen megegyező hiteles magyar ETO-adatbázisként kell létrehozni és hozzáférhetővé tenni,
- végül pedig az ennél részletesebb felosztásokat használók által létrehozott jelzeteket begyűjtve és a hivataloshoz illesztve lehetne egy mélyebb szakozás mindenki által hozzáférhető adatbázisát is ki kellene alakítani.

Pályázatunkat nem fogadták el, támogatás később sem érkezett. Pénz híján a munka tétován haladt tovább, majd leállt. Barátné Hajdu Ágnes keze alól kikerült egy (kéziratban maradt) módszertani füzet.

A felvetődött súlyos szakmai kérdésekre 1999 novemberében magától a szakmától akartunk választ kapni, mégpedig a könyvtárosok levelezőlistáján, a Kataliszen (a kor akkori szintjének megfelelően ékezetek nélküli levélben). Ennek egyetlen témája: *Kell-e az ETO gepi adatbazisa?*

Kedves Listatagok, tisztelt Kollegák!

Sok izgalmas szakmai kerdeben fogalalt mar allast ez a nyilvános forum, e vitak tanulsagait valoszinuen ertekelik mindazok, akik szamara a konyvtarossag letforma s akik szamara munkajuk szakmai tartalma is alapvetoen fontos. Egy ilyen kerdesben szeretnenk vitara, kozos gondolkodasra invitalni a nyilvánossagot vallalo kollegakat.

Az ETO nemzetkzi gondozasaban bekövetkezett változások, a nemzeti bizottságok megszűnté után egy konzorcium vette át az ETO gondozását. A változások áttekintése és a szakma állásfoglalásának „kicsikarasa” érdekében a nemzeti könyvtár 1993 őszén összehívott egy konferenciát, amelyre több változatot is megajánlottunk.

Az az elképzelés kapta a legtöbb támogatást, hogy részben központi finanszírozással és az ETO-t használó könyvtárak

hozzajárulásával az OSZK letesítsen egy szerény irodát, amely az ETO-tablázatok karbantartásával, terjesztésével és az oktatással kapcsolatos teendőket ellátja.

Ezt a feladatot a KMK oktatási és módszertani osztálya kapta meg, anyagi támogatásként a Nemzeti Kulturális Alap egyszeri, 1 millió forint vissza nem térítendő támogatással járult hozzá a munka megkezdéséhez.

Ebből az összegből a gépi feldolgozás technikai hátteret teremtettük meg egy hordozható számítógép beszerzésével és az ETO 1990. évi rovidített kiadásának adatbázisba rögzítéssel, az azóta végbement változásokból az összes elosztás, valamint a fototablázati rész 5. fősztályának egy részeig terjedő honosítást tudtuk elvégezni.

A munkáról beszámoltunk az 1997 őszi összehívott alkalmazói fórumon.

Több ízben próbálkoztunk pályázati támogatást szerezni, sikertelenül.

További támogatás nélkül az eddig elvégzett munka is karba veszt, ezért kérjük a szakma állásfoglalását, igénylik-e a folytatást, latnak-e valamilyen megoldást arra, hogy ez a munka felgyorsítható legyen, amennyiben erre határozott és megfogalmazott igény van.

Tehát arról kell dönteni, akarjuk-e folytatni az ETO iroda munkalatait, vagy nem.

Határozott, egyértelmű véleményüket érdeklődéssel várjuk.
Köszönettel:

Dr. Csapo Edit
OSZK KMK
az oktatási és módszertani osztály vezetője
csapoe@oszk.hu

és
Fejos László
az osztály munkatársa
sunt@oszk.hu

A kérdésre néhány, az ETO-t ellenző, ám sokkal több, a további munkára bátorító levél érkezett a listára, közülük Ungváry Rudolf hosszú elemzéséből egy immár klasszikussá vált idézetet másolok ide: „Az ETO szép. Szép, mint minden, ami szervesen, emberek ezreinek hozzáértő, évszázados közreműködésével született. Az ETO mára a magyar szakmai kultúra közkinccse lett. Az évezred első évtizedében fog eldőlni, hogy a jelenlegi igazgatás hogyan vonul be a magyar kultúrtörténetbe: mint akik elpocsékolnak vagy megmentettek valamit.”

A vélemények szerkesztett változata megjelent a 3K-ban, (Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2000. 3. sz., 23–40. p.), ennek pozitív záradéka volt: 2000. február 18-án a nemzeti könyvtár főigazgatója, Monok István az ETO-korszerűsítésben részt vevő munkatársakkal folytatott munkamegbeszélésen arra tett ígéretet, hogy az OSZK saját költségvetéséből fedezi a munka 2000 szeptemberére várható befejezésének, az MRF-adatbázis-frissítés előfizetésének és az 1999–2000. évi változások december végéig befejeződő átvezetésének költségeit.

A határidő teljesítésére, sajnos, nem látszott esély, ami azt bizonyította, hogy ez tényleg nem lehet egyszerű feladat...

Közben a nevet változtatott intézet (KMK-ból Könyvtári Intézet lett) viszonylag rövid idő alatt második vezetőváltásán esett túl. Az új igazgató, Dippold Péter is elővette az ETO ügyét. Arra a megállapodásra jutottunk, hogy Vajda Erik javaslatát felélesztve új alapokra helyezzük a honosítás elvét. Bármily fájdalmas volt is elveszíteni a közel három évnyi munkát, amellyel az 1977–1998-as MRF alapján átszerkesztésekkel az 58-as osztály végéig sikerült aktualizálni a jelzetállományt, 2000 nyarán fontos döntés született.

Áttekintve az ETO-honosítás készültségi szintjét, a Könyvtári Intézet akkori vezetősége meglepő döntést hozott. Időlegesen leállította az átvezetési munkákat azzal, hogy új finanszírozási forrás bevonása után az ne átszerkesztéssel, hanem az eredeti konzorciumi adatbázis teljes jelzettartományának változtatás nélküli átvételével és fordításával készüljön. A döntés hátterében az állt, hogy egyértelművé vált: az „egyszerű” honosítás szintű ETO-gondozás finanszírozása sem lesz könnyen megoldható a későbbiekben, ráadásul az átszerkesztés sajátosan egyedivé teszi a magyar ETO-t, a konzorciumi változások átvétele viszont nem igényli rendszeresen szakterületi szakértők bevonását. Az ETO szerkezetében bekövetkezett nagy arányú változásokhoz képest a magyar ETO állapota nem ígérte a gyors befejezést, miközben kiderült, 2000-ben is további tetemes módosulás történt az alapnak tekintett UDC MRF adatbázisban.

Nem szeretném az ezt követő, az ETO-kötetek megjelenéséig, vagyis 2006 májusáig tartó időszakot évek szerint, legfeljebb a munkamenet tagolásában felidézni.

Első lépés volt, hogy folytatásként az 59-es osztálytól a táblázat végéig készüljön el az MRF-adatbázishoz igazítás a fogalom-meghatározás szintjéig.

Az OSZK támogatást kapott a (tulajdonképpen nemzeti) teaurusz létrehozásához, s ebben az egyik nagyon fontos, a tartalmi feltárás eszköztárát kiemelkedően gazdagító döntés is benne volt: a lexikai egységek mellé kerüljön be az ETO-jelzet és ennek minden szerkesztett mutatóeleme. Az 1990-es KMK–OMIKK kiadásából megmentett és használhatóvá tett, értékes szerkesztési munkát őrző mutatókat időközben hozzáfűztük a jelzetek rekordjaihoz. Egészen természetes, hogy az alapadatbázisban sem tartozott valamennyi jelzethez mutató, hiszen ennek nem célja minden jelzet tükröztetése, az újonnan beemelt jelzetekhez meg nyilvánvalóan nem készültek ilyenek, hiszen csak egyetlen mezőt fordítottunk ebben a „menetben”. Mindenesetre jótékony volt a pályázati határidő, sikerült is teljesíteni, és nem okozott gondot, hogy a mutatók helyett akkor a lefordított jelzetfeloldási mezőket adtuk.

A következő lépésként a 2000. évi MRF-adatbázist fűztük hozzá ETO-adatbázisunkhoz, aminek következtében kiestek belőle a már nem érvényes jelzetek és beépült számos új.

Összehasonlításképpen: az 1990-es jelzetmennyiség 29 766 volt, a 2000. évvel ez a szám 62 056-ra nőtt. A rekordokat ez időtől kezdve kétnyelvűként kezeltük, s ma is kétnyelvűek. A rekordszerkezetben a mezőnév utáni a szám a mezőazonosító, köztük az esetleges almező-azonosítókkal, a második a definiált maximális hosszúság, aminek a Winisisben már nincs oly nagy jelentősége, a harmadikban a 0 azt jelenti, hogy betű és szám is lehet, az egyes (mint a jelzet) csak szám, a negyedik, hogy ismételhető-e, ha 0: nem, ha 1: igen.

***Az adatbázis rekordszerkezete

Az angol és magyar mezők megfeleltetéséhez:

A 100 alatti angol mezők magyar megfelelője: 500-as tartomány

A 100-asoké: 600-as

A 900-asoké 700-as

UDC number		1	50	0	0
Table		2	1	1	0
Special auxiliary type		3	10	0	0
Combination type		4	6	0	1
Derived from par.instr. at UDC		10	50	0	0
Parallel divided as UDCabtg		11	50	0	1
Par.div. provides spec.aux.		12	10	0	1
Applic.note provides spec.aux.		13	10	0	1
Description egsl		100	250	0	1
Verbal examples	egsl	105	250	0	1
Scope note	eg110	250	0	1	
Application note	eg111	250	0	1	
Combination examples	abcdgnry	115	250	0	1
Parallel division examples	adg	120	250	0	1
References	atg	125	250	0	1
ETO-szám		501	1000	0	0
Táblázat		502	1000	1	0
Speciális alosztástípus		503	1000	1	0
Jelzet-összekapcsolási típusok		504	1000	0	1
Párhuzamos jelzetszerkesztésből		510	1000	0	0
Párhuzamos jelzetszerkezet	abtg	511	1000	0	1
Spec. aloszt. párh. jelzetszer		512	1000	0	1
Spec. aloszt. alk. magyarázata		513	1000	0	1
Megnevezés		600	1000	0	0
Szöbeli példák	egsl	605	250	0	1
Érvényességi terület magy.		610	1000	0	1
Alkalmazási terület magy.	eg	611	1000	0	1
Jelzetösszekapcsolási példák	abcdgnry	615	1000	0	1
Párhuz. jelz.szerk.: példák	adg	620	250	0	1
Utalások (ismétlődő lehet)	atg	625	250	0	1
A bevezetés időpontja		701	1000	0	0
A bevezetés forrása		703	50	0	1
Bevezető megjegyzések		704	250	0	1
A törlés időpontja		711	1000	0	0
ETO-módosítások		712	50	0	1
A törlés forrása		713	50	0	1
Megj. a törléshez		714	250	0	1
Utolsó revízió (átdolgozás)		721	6	0	0
A revízió típusa		722	25	0	1
A revízió forrása		723	50	0	1
Megjegyzések a revízióhoz		724	250	0	1
A revízió történetefds		725	1000	0	1
Index-kifejezések		751	10	0	1
Speciális jelek használata		752	250	0	1
Szerkesztői kommentár (annot.)		755	250	0	1
Admin. megj. (belső)		757	1000	0	0
A következő Extension-ből	(belső)	758	1000	0	0
Mutató		760	1000	0	1
Csak ideiglenesen (belső)		799	1000	0	1
Introduction date		901	6	2	0
Introduction source		903	50	0	1
Introduction comments		904	250	0	1
Cancellation date		911	6	0	0
Replaced by UDC #		912	50	0	1

Cancellation source	913	50	0	1
Cancellation comments	914	250	0	1
Last revision	921	6	0	0
Revision type	922	25	0	1
Revision source	923	50	0	1
Revision comments	924	250	0	1
Revision history	925	100	0	1
Terms for index only	951	10	0	1
Use special characters	952	250	0	1
Editorial annotation	955	250	0	1
Admin notes (internal)	957	250	0	0
For next E&C (internal)	958	1	0	0
Temp work only (internal)	999	4	0	1

A feladat pedig a további adatbázismezők (alkalmazási példák, magyarázatok stb.) lefordítása volt. Ez több menetben zajlott.

A fordítások nagy részét ugyanaz a (megbízható helyről ajánlott) szakfordító-szakozó könyvtáros házaspár készítette, ugyanők a megnevezés mezőt is fordították.

Ezt követően szakterületekre bontva könyvtári szakemberek vették gondozásba a rekordokat, majd a lektorálás következett.

Minden munkafolyamat a számítógépes adatbázisban zajlott.

Igazi távmunka volt ez! Egyeztető megbeszéléssel indult, ahol a szándék szerint minden apró részletre kiterjedő írásos útmutatót, egy Winisis programot a teljes ETO-MRF összefésült adatbázissal kaptak kézhez a külső munkatársak, hogy ne csak vállalt szakterületüket, hanem a teljes rendszert lássák. Az elektronikus levelezés meg olykor este 11 körüli telefonok voltak kommunikációs csatornáink. Mindez a szerepvállalás személyességét is jelezte.

A kész munkák szeletenként érkeztek vissza, ezekből épült fel újra az adatbázis, immár a honosított magyar ETO-adatbázisként (miközben persze voltak apró izgalom elvesztettnek vagy többletnek látszó jelzetrekordok miatt).

Nem tudom, valaha is volt-e rá példa, hogy a különböző szakok gondozásába az egyes területeknek a szakmában dolgozó szakértőit vonták volna be, most törekvés volt, hogy a könyvtáros munkatársak úgy vállalják el a területek gondozását, hogy ha szükségét érzik, maguk vonnak be ilyen szakembereket.

Az első forduló tehát a jelzetrekordok minden szöveges mezőjének fordítása volt.

A másodikban (miközben eltelt némi idő, hiszen pénzügyi forrást kellett találni a finanszírozásra, s ezt végül a Könyvtári Intézet saját lehetőségeinek átcsoportosításával oldotta meg) ezek lektorálása történt meg, lehetőség szerint úgy, hogy senki se önmagát ellenőrizze.

A harmadik fázis a már véglegesnek tekinthető adatbázisból a nyomtatott kiemelés volt a kiadványszerkesztés számára. A kiadás előtti utolsó munkamenet tehát a korrektúra volt, lett volna, ha bizonyos szakterületeken nem ugrott volna vissza a lektorálás, vagy hogy azt ne mondjuk, a jelzetstruktúra újraszerkesztésének szintjére.

Az adatbázisból kinyert, megjelenítendő jelzetelemek kiadványba szerkesztésére a Könyvtári Intézet a szegedi Scriptorum Informatika Rt.-vel kötött szerződést. Ez a cég számos saját fejlesztésű szövegellenőrzőt is „bevetett” a nyers szöveganyag szűrésére. A nyomdai kéziratba ennek ellenére és minden korábbi gondos

ellenőrzés dacára a korrekció során nagyon sok javítás került, ami nem fért bele a céggel kötött szerződés anyagi keretébe, ezért a nyomdai előkészítés befejező munkálataira és a mutató teljes tördelésére, nyomdai előkészítésére a Könyvtári Intézetben került sor – könyvtáros, legalábbis a korrekció átvezetésében megfizethető külső munkatársak bevonásával.

*

Mint ennek a tíz évnyi, 1996–2006 közötti időszaknak az ETO-gondozásban akarva-akaratlanul (igazán belecsöppenne) szerepet vállalt „vezénylő” szereplője megköszönöm „külső munkatársaim” lelkes közreműködését, támogatását, tanácsait. Sokan közülük a feladatot sokszorosan túlteljesítve igyekeztek a legjobb megoldásokat megtalálni, s azt sem akarom elhallgatni, néhányan szakmai múltjukhoz, tekintélyükhöz képest bizony nemcsak felületesek voltak, de kifejezetten gyengén teljesítettek, amint a biztonsági okból beépített többszörös ellenőrzés ezt bizonyította.

Köszönöm mindenkori vezetőimnek is az elnéző türelmet és bátorítást, amellyel a sokszor kilátástalan helyzetekben mellettem álltak.

*

A 62 056 jelzet táblázati része két kötetben, 843+554 oldalon, mutatója 843 oldalon jelent meg 2006 májusának végén.

Az ETO nem szabvány. A teljes kiadás füzeteit mint szabványokat a Szabványügyi Hivatal 2001. október 1-jei hatállyal visszavonta, az 1990-es ETO-t pedig eleve szabványmegjelölés nélkül adták ki.

Az új kiadás a UDC Consortium engedélyével és publikációs számával jelent meg. Mint egy szakma közmegegyezésen alapuló osztályozó rendszere mégis szakmai szabványnak tekintendő.

A magyar változatban közreműködők és a közreadó tisztában vannak azzal, hogy az elvégzett munka minden igyekezetük ellenére sem lehet hiba nélküli. Noha kívánatos lett volna, lehetetlen volt ezzel egy időben közreadni a konkordanciajegyzéket, amelynek megjelentetése a nagy tömegű változás miatt rendkívül fontos és sürgős. „Előlegként” a táblázati részben minden új jelzet után *Új jelzet! Bevezetés:* ... megjegyzés jelzi, ha a jelzet új, és megadja a *bevezetés*, illetve az *utolsó módosítás* dátumát is. A lázas munka közben nem tűnt fel, mert nem volt idő az ellenőrzésére, ezek gyakran fals adatok. Sok így jelzett ETO-szám ugyanis se nem új, se nem módosított a mi 1990-es kiadásunkhoz képest, hiszen ezeket változtatás nélkül tőlünk vették át a nemzetközi kiadásba. Erre pedig legyünk büszkék.

A konkordanciajegyzék (sajnálatosan még mindig) készülöben van. Elveiről, szempontjairól, a minél inkább automatizálható átjelzetelési lehetőségekről a folytatásban olvashatnak majd a következő számban.

Fejős László

Az információs műveltség és a referálás

Az információs műveltség legalapvetőbb feltétele az információkeresés. Ha ugyanis nem rendelkezünk hasznosítható információval, nem kerülhet sor annak értékelésére vagy használatára sem.

Ha viszont elfogadjuk, hogy az információs műveltség több, mint a tanulásunkhoz szükséges információk megtalálása és értékelése, akkor jó, ha meghatározzuk, mi is az a többlet, amely az információkeresés készségeitől megkülönbözteti. Ez a többlet az információ hatékony felhasználásában rejlik, ami legalább két tevékenységet és jellemzőt foglal magában. Az egyik az információ kritikai gondolkodásra épülő értékelése, a másik az információ kommunikálása.¹ Gondoljuk csak meg, hogy az információs műveltség készségeit az egyszerű házi feladatok megoldásától egészen kutatási projektek megtervezéséig, megvalósításáig és kommunikálásáig alkalmazzuk.

Az információkeresés ugyanakkor az írás kontextusába is beilleszthető, mivel az írás a leggyakoribb feladatok egyike, amelyekbe az információkeresés beágyazódik.²

Az írás és az olvasás közötti összefüggések közismertek, ahogyan az is, hogy az információs műveltség szorosan összefügg a (hagyományos értelemben vett) írástudással, azaz az írott anyagokból nyert információ hasznosításának képességével és a funkcionális írástudással, vagyis az alapvető információk olvasásának és megértésének a képességével. Az információs műveltség ugyanis olyan kulturális tudás, amely lehetővé teszi, hogy megfelelően használjuk a nyelvet különböző társadalmi helyzetekben. Más szóval az információs műveltség a komplex kommunikációs helyzetekben való működésünk egyik módja.³

Az információs társadalom sajátos vonása, hogy körülményei között az információ területén művelt tanuló egyre inkább kettős szerepet tölt be: olvasó és egyben író is.⁴ Ezt sokszor megtapasztalhatjuk. Az írás nemcsak magát a kommunikálást és terjesztést foglalja magában, hanem az információ szervezését, tárolását, tervezését és létrehozását is.⁵ Ez a megközelítés az írás teljesen hagyományos definícióiból is következik. Gondoljunk csak meg, mit tanultunk az iskolában az anyaggyűjtésnek a fogalmazásban játszott szerepéről!

Az információs műveltség a szövegalkotást, a vizuális és multimédia-kommunikáció műfajai egész sorának ismeretét is magába foglalja.⁶ A műfajok ismerete különösen fontos az akadémiai írástudás elsajátításában. Az akadémiai írástudás tudományos írás és olvasás ismereteit, készségeit, képességeit foglalja magában. Voltaképpen másodlagos írástudásról van szó, amely a tág értelemben vett tudományos világ számára elfogadható szövegek olvasását, interpretálását és létrehozását tételezi fel. Az akadémiai írástudás elsajátítása adja meg annak keretét, hogy megtanuljunk, miként használjuk az információt bizonyítékként vagy érvként, to-

vábbá, hogy miért fogadhatunk el bizonyos információkat, és miért utasíthatunk el másokat.

Ehhez tudnunk kell azt is, hogy egy-egy tudományterület szaknyelve és szakirodalma kulcsszerepet játszik az adott szakmai közösség kulturális identitásának kialakításában. Ilyen módon minden szakterületnek megvan a sajátos kommunikációs stílusa. A műfajok azokhoz a közösségekhez kötődnek, amelyek ezt a stílust hordozzák és képviselik. Ha olvasóinkat meg akarjuk győzni munkánk értékéről és fontosságáról, ismernünk kell az adott közösség ideológiáját, identitását, társadalmi kontextusát és kultúráját, ami úgy valósul meg, hogy az írás célját, célközönségét és potenciális olvasóinak elvárásait azonosítjuk.⁷

A másodlagos írástudásra épül a harmadlagos írástudás, amelynek már igen heterogén a természete, de az információs műveltség és az (általános) akadémiai írástudás mellett van egy szakmai dimenziója is.⁸

Az információs műveltség fontos része a relevancia meghatározása, ami korunk információs környezetében nemcsak alapos, hanem gyors döntéseket is igényel.⁹

Érdeemes párhuzamot vonnunk az információkeresés és az írás–olvasás tanulható–tanulandó voltának megítélése között. Az információkeresés készségeit sokak triviálisnak tekintik, vagyis úgy gondolják, hogy tanulás nélkül is elsajátíthatók. Az írás és az olvasással ez nincsen így. Mindez azért fontos, mert az információs műveltség készségei sem sajátíthatók el automatikusan, bár kétségtelen, hogy a tanulók az oktatás bármely szintjén tanulnak is, rendelkeznek előzetes tudással, készségekkel, attitűdökkel.

Az információk közötti tájékozódásunk kiemelkedően fontos eszköze – legalábbis egyelőre – a referálás maradt, annak ellenére, hogy folyóiratcikkek elektronikus teljes szöveg egyre nagyobb mértékben áll rendelkezésre.¹⁰

A referálás absztrahálás abban az értelemben, hogy alapvető jellemzője a felesleges részletek törlése.¹¹ A referálás során tehát döntéseket hozunk arról, hogy mely szövegrészek, mondatok, szókapcsolatok, szavak hordoznak fontosnak tekinthető mondanivalót és melyek nem. Mi máson alapulna ez, ha nem a kritikai gondolkodáson, amelynek része az üzenet dekódolása és kódolása?

A referálás közismerten analitikus-szintetikus tevékenység, amely összetett voltánál fogva igenis igényli a tanulást, különös tekintettel arra, hogy a referálás során nemcsak dokumentumok elemzését kell elvégeznünk, hanem szöveget (referátumot) is létre kell hoznunk.¹²

A kivonatolás, az információk sűrítése a kommunikáció számos szakaszában és az információs műveltség készségeiben is szerepet játszik. Ez nemcsak a professzionális információs szakemberekre (könyvtárosokra) vonatkozik. Ne feledjük, hogy az egész életen át történő tanulás korában az információs műveltség minden korosztály számára fontos, tehát hatóköre az általános iskolától az idős-korig terjed, mivel információkat mindenki használ.

Ráadásul az információs műveltség és a kritikai gondolkodás egyre gyakrabban nemcsak dokumentumok, szövegek létrehozását jelenti, hanem azt is, hogy ezeket a dokumentumokat referáljuk, kulcsszavakkal leírjuk, megcímkezzük, amit egyre gyakrabban az on-line közösségek íróvá vált (blogozó, wikiket író) olvasói végeznek.¹³

A referálás nemcsak a könyvtárak és könyvtárosok, vagy a tágabb értelemben vett információs szakma ügye. Aki valamely szakterület kutatójaként tudományos

folyóiratokban közöl cikkeket, előbb-utóbb szembetalálkozik azzal a kihívással, amelyet az autoreferátumok írása jelent. A referálás tehát ebben az értelemben is az információs műveltség nagyon fontos része.

JEGYZETEK

- 1 Minderről röviden e sorok szerzője már írt: Koltay Tibor: Információs műveltség. Kommunikáció, felsőoktatási könyvtárak. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2007. 7.sz. 23–26. p.
- 2 Attfield, S.–Blandford, A.–Dowell, J.: Information seeking in the context of writing: a design psychology interpretation of the 'problematic situation. = Journal of Documentation, vol. 59, no. 4, 2003, 430–453. p
- 3 Bawden, D.: Information and digital literacies: a review of concepts. = Journal of Documentation, vol. 57, no. 2, 2001, 218–259. p. [Tömörített formában: Információs és digitális műveltség: a fogalmak áttekintése. = Könyvtári Figyelő, 2002. 1–2. sz. 157–163. p.]
Geisler et al.: ITex. Future directions for research on the relationship between information technology and writing. = Journal of Business and Technical Communication, vol. 15, no. 32, 2001, 269–308. p.
- 4 Beeson, I.: Judging relevance: a problem for e-literacy. = ITALICS, vol. 4, no 2, 2005 <http://www.ics.heacademy.ac.uk/italics/vol5iss4/beeson.pdf> (Letöltve: 2006. július 26.)
- 5 Dashkin, M.: Electronic writing: defining the core competency. = Information Outlook, vol. 7, no. 9, 2003, 34–37. p.
- 6 Lynch, C.: Information literacy and information technology literacy: new components in the curriculum for a digital culture. 1998. http://www.cni.org/staff/cliffpubs/info_and_IT_literacy.pdf
- 7 Elmborg, J.: Critical Information Literacy: Implications for Instructional Practice. = Journal of Academic Librarianship, vol. 32 no. 2, 2006, 192–199. p.
Tardy, Ch. M.: Its like a story: Rhetorical knowledge development in advanced academic literacy. = Journal of English for Academic Purposes, vol. 4, no. 4, 2002. 325–338. p.
- 8 Macken-Horarik, M: Negotiating the territory of tertiary literacies: A case study of teacher education. = Linguistics and Education, vol. 17, no. 3. 2006, 240–257. p.
- 9 Beeson, I.: Judging relevance: a problem for e-literacy. = ITALICS, vol. 4, no 2, 2005 <http://www.ics.heacademy.ac.uk/italics/vol5iss4/beeson.pdf> (Letöltve: 2006. július 26.)
- 10 Nicholas, D.–Huntington, P.–Jamali, H. R.: The Use, Users, and Role of Abstracts in the Digital Scholarly Environment. = The Journal of Academic Librarianship, vol. 33, no 4, 2007, 446–453. p.
- 11 Root-Bernstein, R. S.: Teaching abstracting in an integrated art and science curriculum. = Roeper Review, vol. 13, no. 2, 1991, 85–90. p.
- 12 Pinto, M., Lancaster F. W.: Abstracts and abstracting in knowledge discovery. = Library Trends, vol. 48, no. 1, 1999, 234–248. p.
- 13 Beeson: i. m.

Koltay Tibor

Legyél te is kölyökolvasó!

Könyvtári tagság, szépirodalmi művek olvasása, játékos kedv és egy csipetnyi fantázia – egy őszi felhívás szerint ezekre a „kellékekre” volt szüksége azoknak a gyerekeknek, akik szerették volna elnyerni a KÖLYÖKOLVASÓ címet. A „Legyél te is kölyökolvasó!” programra a Nagy Olvashow rendezvénysorozat keretében került sor az Informatikai és Könyvtári Szövetség szervezésében, a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával és a kecskeméti Katona József Könyvtár koordinálásával.

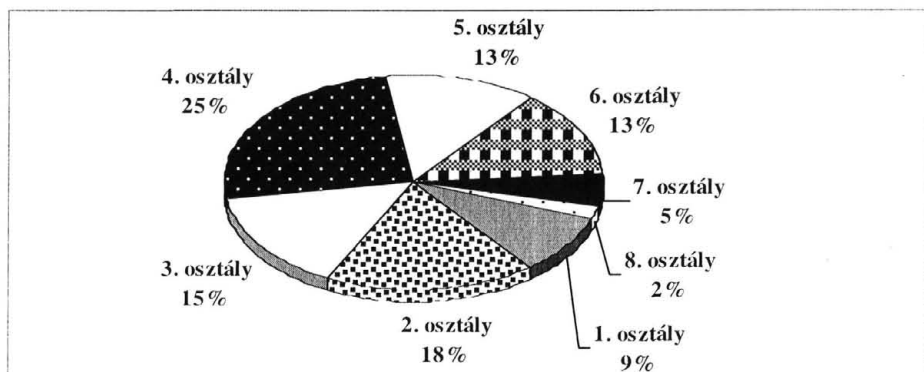
A játék szervezői a felhívás közzétételkor több célt is kitűztek:

- az olvasni szerető kölykök legyenek részesei egy jó hangulatú, az életkori sajátosságokhoz igazodó programnak;
- kreatív, érdekes, alkotásra ösztönző feladatokkal a kevesebbet olvasó gyerekek is kapjanak lehetőséget az értelmes csatlakozásra;
- a könyvtárakban alakuljanak olyan gyerekközösségek, amelyek a meséket, történeteket szerető apróságokat fogják össze;
- sok kölyök kezébe kerüljön igényes, értékes, elsősorban kortárs magyar szépirodalom;
- alakuljanak vagy folytatódjanak a különböző típusú könyvtárak közötti tartalmi együttműködések;
- a gyerekek révén a felnőttek is fedezzék fel a helyi könyvtárak által nyújtott lehetőségeket!

Irány a könyvtár!

Az őszi olvasási kaland regisztrációval kezdődött. A gyerekek alapadatait is tartalmazó lapon igazolták a települési vagy iskolai könyvtárosok a kölyökolvasó-jelöltek könyvtári tagságát, ami a részvétel feltétele volt. A kisebbek regisztrációs lapjainak kitöltésénél sokat segítettek a felnőttek, a nagyobbak már önállóan dolgoztak. Hasonló adatlapokkal egyre többször találkozhatnak a gyerekek is, így jó, ha jártasságot szereznek a kérdések értelmezésében, az egyértelmű, pontos válaszadás gyakorlatában. A játékba a könyvtárosok, pedagógusok és szülők biztatására 647 gyerek kapcsolódott be. Kétharmaduk a települési könyvtár tagjaként, egyharmaduk pedig az iskolai könyvtár olvasójaként küldte el jelentkezését. Játsszótársaink között legnagyobb arányban a 3–4. osztályosok voltak jelen (40%), őket az 1–2. osztályba járók (27%), és az 5–6. évfolyamon tanulók (26%) követték. A program elsősorban 6–12 éveseknek szólt, így a 7–8. osztályosokat kevesebben képviselték (7%). A legkisebbek viszonylag magas aránya azzal magyarázható, hogy néhány helyen egy-egy osztályból valamennyi kisdíák benevezett a játékba. A valószínűleg a közös mesefeldolgozásokat azonban itt is egyéni, önálló feladatmegoldás tette teljessé. A legfiatalabb kölyökolvasó egy öt esztendőes kecskeméti óvodás lett.

A benevezett kölyökolvasók életkori megoszlása:

Olvass sokat, mert az jó, legyél kölyökolvasó!

Már a nevezési lap is tartalmazott egy egyszerű fejtörőt. Csak ennek megoldásával derült ki, hogy a kölyökolvasó-jelölteknek rövid, rímes, olvasásra csábító varázsigét kell szerkeszteniük. Sokféle szellemes megoldás született, íme ezek közül néhány:

Ha a betűt megszereted, a könyveket előveszed,
unalom volt, nincs, fejedben a sok kincs!
Abrakadabra, okos leszel holnapra!

(Kerti Panna, 6. osztályos – Tata)

Olvass te is minden este, így lesz egyszer eszed penge!

(Lagzi Petra, 7. osztályos – Kiskunmajsa)

Olvass sokat, mert az jó, legyél kölyökolvasó!

(Maczkó Lilla, 2. osztályos - Kecskemét)

Nyáron ne csak napozz, hanem könyvet lapozz!

(Lugosi Rebeka, 5. osztályos – Dorog)

Ne csak gépezz, ne csak tunyulj, hanem inkább egy könyvért nyúlj!

(Zeller Mátvás, 5. osztályos – Dorog)

Ha kezembe könyvet veszek, én is okos gyerek leszek!

(Fehérvári Gergő, 2. osztályos – Mosonmagyaróvár)

Ó, te ifjú, szavam halld, olvass sokat, a betűt fald!

(Ipcsics Noémi, 7. osztályos – Mosonmagyaróvár)

Az olvasáshoz nem kell más, csak varázspor, ami a könyvekre ráhull.

Ha egy lepke száll a könyv fölött, az olvasásra ösztönöz.

(Gondi Mónika, 4. osztályos – Kecskemét)

Távozzatok könyvmolyok, mert mától olvasni fogok!

(Maráczi Laura, 1. osztályos – Bük)

Okos ember nem pottyán az égből, te is olvass a sok érdekes könyvből!

(Csordás Laura, 1. osztályos – Bük)

Rumini, Hódfarok néne, Venyige II. és társaik

A kölyökolvasó játékbán fordulónként két-két könyv közül egyet olvastak el a gyerekek. A műveket úgy igyekeztünk kiválasztani, hogy az egyik több kiadást megért remekmű legyen (Bálint Ágnes, Csukás István, Janikovszky Éva. Kányádi Sándor, Lázár Ervin, Marék Veronika, Szabó Magda meséi), a másik pedig a legfrissebb gyermekirodalomból kínáljon ízelítőt (Békés Pál, Berg Judit, Böszörményi Gyula, Petőcz András, Sohonyai Edit történetei). A könyvek között több díjazott alkotó, alkotás is szerepelt: 2007-ben Berg Judit Rumini című regénye lett az Év Gyermekkönyve, Marék Veronika Janikovszky Éva-díjban részesült. G. Szabó Judit tevékenységét pedig életműdíjjal ismerték el. Több könyvtárban éppen a játék kapcsán szerezték be ezeket az olvasmányokat, illetve hívták meg találkozásra, beszélgetésre a szerzőket.

Arra is figyeltünk, hogy az egyik olvasnivaló mindig rövidebb, egyszerűbb, könnyebben értelmezhető legyen, hogy a kevésbé gyakorlott gyerekeknek is sikerélményt jelentsen az olvasás és a feladatmegoldás.

A gyerekek választása fordulónként:

1–2. osztályosok

- Janikovszky Éva: Bertalan és Barnabás (56%) vagy Béres Melinda: Széllebélelt mesék (44%)
- Marék Veronika: Kippkopp és a hónapok (72%) vagy Csukás István: Madárvédő Golyókapkodó (28%)
- Varga Katalin: Kisbence (67%) vagy Bálint Ágnes: Mazsola (33%)

3–4. osztályosok

- Balázs Ágnes: Lufi és Szamóca (31%) vagy Kányádi Sándor: Világlátott egérke (69%)
- Lázár Ervin: Bogármese (58%) vagy Petőcz András: Kalandjaim a Mágusképzőn (42%)
- Péteri Teréz: Mákszemtündérek nyara (26%) vagy Szabó Magda: Bárány Boldizsár (74%)

Nagyobbak

- Berg Judit: Rumini (44%) vagy G. Szabó Judit: Hárman a szekrény tetején (56%)
- Békés Pál: A Böles Hiánypótló (65%) vagy Böszörményi Gyula: Gergő és az álomfogók (35%)
- Sohonyai Edit: Szerlemlék (30%) vagy Nógrádi Gábor: Pete Pite (70%).

A kisebbek a nagyobbak könyvei közül is választhattak olvasnivalót. Néhányan éltek is ezzel a lehetőséggel: a másodikosok a *Bogármesét*, a negyedikesek pedig a *Rumini* és a *Pete Pite* című regényt ismerték meg.

Kérdegető

Valamennyi olvasmányhoz hét-hét, játékos fejtörőt tartalmazó feladatlap készült. A gyerekek sokféle formában bizonyíthatták, hogy megértették az olvasottakat. A következő feladattípusokat használtuk a leggyakrabban:

Ki kicsoda? Szinte minden feladatsor a történetek szereplőire vonatkozó feladvánnyal kezdődött. A kölykök betűszalagokból, szótagokból, dominólapocskákból állították össze a mesehősök nevét.

Kérdezzetű Az egyik legnagyobb pontosságot, alaposságot igénylő feladattípus. A gyerekek megadott válaszokhoz fogalmaztak kérdéseket egy-egy fejezet, vagy rövidebb szövegrész alapján.

Emlékezetpróba A kölykök titkosírással írt szavakat, mondatokat is megfejtettek. Ezután még arra is választ adtak, milyen szerepe volt a kitalált tárgyának, személyeknek, kifejezéseknek a mesében vagy a regényben.

Hogy is történt? A kisebbek szövegrészeteket, mondatokat, a nagyobbak mondatokból kiválasztott szócsoportokat állítottak sorba a történet időrendje szerint.

Mesetető A szerzőkre, az olvasmány eseményeire, a szereplőkre vonatkozó kérdésekből összeállított irodalmi totószelvényeken a kisebbeknek hét, a nagyobbaknak 13+1 feladat szerepelt.

Fontos mondatok A kölykök olvasó-jelölteknek arra kellett emlékezniük, hogy melyik szereplőhöz kötődnek az idézett mondatok.

„Szövegelés” Ezek a fejtörők is alapos, pontos olvasást kívántak a gyerekektől. A művek egy-egy hiányos részletét egészítették ki, vagy rövidebb-hosszabb szövegekben oda nem illő kifejezéseket kerestek, esetleg hibás szavakat javítottak helyesre.

Képes mese Több feladattal igyekeztünk játszótársaink figyelmét felhívni a könyvek kitűnő illusztrációira. Apró részletek alapján keresték meg a képeket vagy idézetekhez párosították a rajzokat.

Nyelvi próba A történethez többször kapcsoltunk nyelvi játékokat. Szabó Magda meséjében például sok az alliteráló nevű szereplő, így a gyerekek azonos betűvel kezdődő szavakból szerkesztettek mondatokat. Ez is jó alkalom volt a szókinésfejlesztésre.

Arra is törekedtünk, hogy minden olvasmányban közvetett formában is ráirányítsuk a gyerekek figyelmét az irodalmi alkotások fontos üzeneteire. Így például megfogalmazhatták, hogy ők mire használnák a Csillagszemű Bogárka segítségével megtalált Varázsvirágot. *„Meváltoztatná az egyik osztálytársam természetét; egy kis okosságot kérnék tőle; az anyukámnak örökre elmulasztanám a fájós fejét” – írták a gyedikek.*

„Kiosztották a tankönyveket, szeretettel simogattam őket végig. Tulajdonképpen nagyon szeretek iskolába járni, ebbe az osztályba tartozni” – olvashatták Soihonyai Edit regényében a felső tagozatosak. Ennek kapcsán arra kértük őket, gondolják át, ők mit szeretnek az iskolájukban a legjobban. „Jó az osztályközösség; sok jó tanárunk van; az udvarunkon van egy tavacska is; többféle szakkört szerveznek nekünk; rendszeresen járunk túrázni; nálunk mindig tisztaság és rend van; kicsi az iskolánk, és szinte mindenki ismer mindenkit; aki akar, sportolhat” – válaszolták a gyerekek.

„Egyszerűen kíváncsi voltam rá, mit nyújthat az élet a vásott zoknin meg a nagylábujjon kívül. Látni akartam a világot, és azt akartam, hogy a világ is lásson engem” – mondja a Lyuk Békés Pál regényében. Reméljük, vidám perceket okozott játszótársainknak, amikor kigondolták, hová kerülhetett volna még a Lyuk. Igazán remek tartózkodási helyeket találtak ennek a különleges irodalmi hősnek:

persely – gomb – konnektor – gyöngy – kémény – szivacs – tű – halászháló – lego – zuhanyrózsa – telefonkagyló – virágcserep alja – sószóró.

F. F. – ez a monogram szerepel egy titkos levélen. Lufi és Szamóca találgat, kit jelölhet a két betű. Fekete Fantom? Félhalott Fajdkakas? Esetleg egy Fantasztikus Fejespenész? A kölyökolvasók a T. T. monogramnak kerestek gazdát. Többeknek még arra is sikerült figyelniük, hogy a kitalált két szó tartalmában vagy hangulatában kapcsolódjon egymáshoz. Így született meg a *Tábori Tököfözelék*, *Találékony Tihamér*, a *Tanúható Tengerimalac*, a *Tavaszi Tréfa*, a *Tekéző Tornatanár*, a *Tiltakozó Telefon*, a *Titokzatos Talár*, a *Tohonya Tapír*, a *Tokás Teremőr*, a *Torkos Tulok*, a *Torokfájós Tökmag*, a *Tökéletes Tejsoki*, a *Trappoló Takarító*, *Tudálékos Tóbiás*, a *Túlhajtott Tricikli*, a *Türelmetlen Tervező* és a *Tűzálló Tűzoltó*.

Próbára tettük a gyerekek alkotókedvét is. Minden fordulóhoz kapcsolódott egy kézügyességet és fantáziát igénylő teendő. A művek egy-egy részletének fontos történéseinek illusztrációján kívül sokféle tevékenységben vehettek részt a kölykök. Ezek közül a legjobban sikerültek:

Békés Pál: A Bölcs Hiánypótló

A Bölcs Hiánypótló vagy Venyige II. elkészítése hábfiguraként.

Béres Melinda: Széllelbélelt mesék

A vitorlásverseny ábrázolása papírkivágással

Berg Judit: Rumi

Irodalmi tabló

Böszörményi Gyula: Gergő és az álmofogók

Sámándob készítése sajtosdobozból

Janikovszky Éva: Bertalan és Barnabás

Kutyaálarc elkészítése

Marék Veronika: Kippkopp és a hónapok

Kavicsnaptár rajzolása

Petőcz András: Kalandjaim a Mágusképzőn

Varázsköpeny anyagának megtervezése vagy a ruhadarab megvarrása

Varga Katalin: Kisbence

A legemlékezetesebb születésnap lerajzolása

A borítékok titka

A gyerekek többsége a tartalom mellett munkájának külalakjára és a helyesírásra is tudott figyelni. A megoldások eredményessége 89 százalék volt. Az 1–2. osztályosok 93 százalékos teljesítéséhez hozzájárulhatott, hogy rájuk bizonyára jobban figyeltek a felnőttek, valamint számukra megoldási lapot is készítettünk. Ez segítette őket a válaszok lejegyzésében. A nagyobbak is ügyesen dolgoztak, amint azt 88. illetve 86%-os munkáik mutatják. Egy-egy korcsoporton belül a művek megoldási arányában mutatkozó kis eltérést az olvasmányok terjedelme, cselekményének egyszerűsége vagy összetettsége indokolhatja.

A feladatok megoldásának eredményei

1–2. osztályosok

A könyv címe	Megoldási százalék	Átlag
Bálint Ágnes: Mazsola	92,0	93%
Béres Melinda: Széllélelt mesék	91,2	
Csukás István: Madárvédő Golyókapkodó	94,1	
Janikovszky Éva: Bertalan és Barnabás	91,4	
Marék Veronika: Kippkopp és a hónapok	96,0	
Varga Katalin: Kisbence	96,1	

3–4. osztályosok

A könyv címe	Megoldási százalék	Átlag
Balázs Ágnes: Lufi és Szamóca	91,7	88%
Kányádi Sándor: Világlátott egerke	85,1	
Lázár Ervin: Bogármese	90,4	
Péteri Teréz: Mákszentündérek nyara	90,6	
Petőcz András: Kalandjaim a Mágusképzőn	86,2	
Szabó Magda: Bárány Boldizsár	83,7	

Nagyobbak

A könyv címe	Megoldási százalék	Átlag
Békés Pál: A Bölcs Hiánypótló	92,4	86%
Berg Judit: Rumini	87,4	
Böszörményi Gyula: Gergő és az álomfogók	85,8	
Nógrádi Gábor: Pete Pite	82,5	
Sohonyai Edit: Szerелеmlék	85,3	
Szabó G. Judit: Hárman a szekrény tetején	81,5	

A Kölyökolvasók hava

A kölyökolvasó játék lebonyolítása a résztvevő könyvtárakra épült. A felhívás közzététele, a gyerekek biztatása, a regisztráció, a könyvek beszerzése, esetenként kölcsönzési idejük rövidítése, egy-egy helyben használható példány biztosítása, az interneten megjelenő feladatlapok letöltése, majd a megfejtések közös postázása, mind-mind hozzájárult ahhoz, hogy a december a kölyökolvasók hónapja lett. A három próbát kiállók ekkor kapták meg emléklapjaikat és a KÖLYÖKOLVASÓ-kitűzőt. Mindezek a megyei könyvtárak közreműködésével jutottak el a gyerekek-

hez. Sok helyen szerveztek kölyökolvasó-találkozót, ahol játékos formában köszöntötték a gyerekeket. Több helyen az olvasás és a játék örömét megtapasztaló gyerekek kölyökolvasó-klubokba szerveződve folytatják irodalmi barangolásukat.

Az elmúlt hónapokban a felnőttektől is több visszajelzést kaptunk. Berg Judit. Rumini figurájának megálmodója még októberben keresett meg bennünket: „Szerepnék gratulálni a Rumini-olvashow feladataihoz! Apukám talált rá a neten, és ő küldte át nekem. Szuper mindegyik feladat, rengeteg jó ötlettel, fantáziával, nagy-nagy hozzáértéssel állítottátok össze – én is nagy élvezettel oldogattam őket – nem is volt mindegyik könnyű!!! Az meg külön fantasztikus, hogy ilyen sok olvasót tudtok mozgósítani!”

Vadásziné Varga Éva feldebrői könyvtáros sorai pedig egy másik nézőpontból értékelték a játékot: „A kis települések iskola-összevonásai miatt ettől a tanévtől iskolánk a verpeléti intézmény tagiskolájaként működik, így a korábbi 130 diák helyett jelenleg 70 tanuló jár a feldebrői iskolába. Talán ezért is nagy öröm volt számomra, hogy a Kölyökolvasóra mégis szép számmal jelentkeztek. 13 tanuló vállalta, hogy részt vesz a versenyben, s közülük nyolcan teljesítették mindhárom akadályt. Ez a nyolc tanuló - velem együtt - nagy élvezettel tette a dolgát, várták az újabb feladatokat. Előtte kölcsönkértem a környező könyvtárakból ezeket a könyveket, nehogy valakinek ne jusson abból, amit éppen választani szeretne. Én is elolvastam néhányat az ajánlottak közül, hogy amikor az általam előre eltervezett kölyökolvasó találkozóra sor kerül, ne legyen ismeretlen a tartalom. Érdekes és egyben örömteli volt számomra, hogy néhány kisebb gyerekek az anyukája is aktívan figyelemmel kísérte az eseményeket: elkísérte a csemetéjét a könyvtárba a feladatok leadásakor, illetve már az utcán is érdeklődtek, mikor vihetik a következő könyvet. És utána többször visszatértek egyedül is... az anyukák.”

Mindezekhez már csak Márkus Bence tatai 5. osztályos varázsigéjét tehetjük hozzá: „Hókuszpókusz, sonkapác, műveletlen mitugrász! Csimbibirő, lúdszemölcs, a könyvektől lehetsz bölcs!”

Koleszár Márta

„Jó sorban ékesség, szükségben menedék”

Interjú Bakó Annamáriával,
a Litea Könyvesbolt és teázó vezetőjével

A budavári Hess András tér egyik patinás épületének, a Fortuna háznak az udvarában található az a fémvázaz, kerek üvegépület, amely a maga különösségével is harmonikusan illeszkedik ódon környezetébe, és amely már első pillantásra vonzza az érdeklődő tekintetét. Az ajtón belépve meghittségében és otthonosságában is különös világ tárul a látogató elé. Az üvegépület közepét hatalmas, kékcsempés cserépkályha uralja, körben, párnákkal borított padkáján dekoratív rendezettségben folyóiratok, heti- és ké-

pepsilon hevernek. A polcokon, állványokon temérdek könyv és CD, de kapható itt naptár, képeslap, szobadísz, attraktív tükör, népművészeti alkotás és magyaros szuvenir, metszet és kép. A megvásárolható könyvek sem akármilyenek ám! Nincs közöttük divatos bestseller, csábító borítójú áliradalom. Számos könyv régebbi kiadású, kis kiadóknál, esetleg csekély példányszámban megjelent, másutt talán ritkaságnak számítót, de egytől egyig értékes kiadvány. Az üvegfalak mentén presszó-méretű asztalkák állnak – olvasólámpák sárgás fénykörében. A sarokban levő pulton nemcsak pénztárgép áll, hanem kávéfőző is, hiszen aki ide betér, kaphat egy erős presszókávé, egy habos capuccinót vagy teát, és miközben italát kortyolgatja, lapozgathat a friss folyóiratszámokban, a könyvekben, a képzőművészeti albumokban, útikalauzokban, elmerenghet egy-egy kép előtt, és közben senki nem sürgeti gyors vásárlásra, sietős fogyasztásra. Ez az egyedien meghitt hangulatú, a kultúra erős atmoszféráját árasztó hely a Litea könyvesház.

– Nem minden „előtanulmány” nélkül érkeztünk Hozzád. A sajtóból már értesülhettünk arról, hogy ez a bolt amolyan kulturális missziót is teljesít. Beszélnél röviden arról, honnan jött az ötlet, és hogyan alakult ki a mostani formájában a Litea könyvesbolt?

– A bolt mostani formája tulajdonképpen ugyanaz, mint a tizenhét évvel ezelőtti. Jelképesen mondhatnám a szakmai rendszerváltozás egyik tipikus példájának, mert amikor a könyvszakma átalakult struktúrájában, szervezeti formájában, gyakorlatilag a rendszerváltozással egyidőben, ez a könyvszalon akkor született a Helikon Könyvkiadó és a Közgazdasági és Jogi Kiadó nagyszerű ötleteként. Nem győzöm elégszer hangsúlyozni, hogy ez nagyon jó ötlet volt, mert azzal, hogy ilyen kulturált körülmények között tették lehetővé – tulajdonképpen az élvezetek halmozásával – a találkozást a könyvvel, a kultúrával, ezzel tulajdonképpen meg is tisztelték és meg is becsülték ezt a fajta értéket, amit itt a könyvesboltban találunk a közönségünknek. Én, amikor idekerültem, már húszéves könyvesbolti szakmai múlt állt mögöttem. Éppen most gondolkoztam el azon, hiszen jubiláns évben vagyok, mert hatvanéves lettem, hogy gyakorlatilag tizennyolc éves korom óta, vagyis negyvenkét éve ezen a pályán dolgozom. Eredetileg ugyan nem ide készültem, értelmiségi családból származom, édesanyám magyar irodalom szakos és gyógypedagógus tanárnő volt, Illyés Gyula feleségének, Kozmutza Flórának évfolyamtársa. Jó barát-nője. Ennélfogva Szegeden József Attilát is személyesen ismerte, szóval olyan hangulat volt a családban, ami determinálta azt, hogy én is könyvek és irodalom között nőjek fel. Otthon kétezer kötetes könyvtárunk volt. Amikor én már javában a könyves pult belső oldalán álltam, és a nyári szünetekben hazautaztam – mert a nyári szüneteket Zalában töltöttem, ekkor már „könyves” szemmel nézegettem a könyvespolcunkat –, mindig kalapot emeltem magamban édesanyám előtt. Ő akkor a falusi iskolai könyvtárat igazgatta, mert az ő élete úgy alakult, hogy végül is nagyon tehetséges gyógypedagógus lett. Majd amikor férjhez ment apámhoz, aki orvos volt Zalában, ő is megtalálta a helyét, a szó szoros értelmében fantasztikus népművelő munkát végzett, mind pedagógusként, mind pedig könyvtárosként. Már gyerekkoromban megtapasztaltam, mit jelent az élő kapcsolat a szerzők és az olvasók között. Anyám bizony nagyon sok író, művészt meghívott, mert az író-olvasó találkozók akkor, az ötvenes években is elterjedtek voltak. Szóval nagyon szép emlékeim van-

nak, úgyhogy a könyvtár műfaja egyáltalán nem idegen tőlem. Amikor ide kerültem, ebbe a boltba, akkor ennek a helynek a könyvtári, illetve könyvtárosi lehetőségeit is rögtön felismertem. Az, hogy itt rendszeresen felolvasó estek és író-olvasó találkozók vannak, ez nyilvánvalóan a hagyományos könyváruosi szakmán túl, már könyvtári, közművelődési feladatokkal is azonos. Úgy gondolom, hogy ez a bolt egy kicsit könyvtár is, de mindenképpen közművelődési intézmény. A könyvvel való ismerkedésre, olvasására, az irodalom élvezetére való hely, ahol, adott esetben beszélgetünk azokkal az emberekkel, akik ülnek az asztaloknál és kávézgatnak, szóval ennek számunkra nagyon fontos otthonérzete van. Sok esetben mondják a vevők is, de ezt magam is így érzem, hogy karnyújtásnyira vannak a polcokon a könyvek. Akik ide betérnek, azok csöndben olvasgatnak, közben kávé, teát, süteményt is rendelhetnek. Ez a vendégmarasztaló hangulat nagyon otthonos tud lenni. Ezért van az, hogy a mi vásárlói körünk nagyon nagy részben törzsvendégekből áll. A vevők nem a legközelebbi környékről kerülnek ki, hanem például Dömsödtől akár Szombathelyig vannak olvasóink, akik rendszeresen meglátogatnak minket. Ha Pestre jönnek, ide a budai várba is feljönnek. Nem sznobságból mondom, de talán még örömtelibbek és fontosabbak azok a külföldi vendégek, akik évről évre visszajárnak hozzánk. Akik többedszer jönnek Budapestre, és már voltak nálunk, amikor újra megérkeznek, első útjuk hozzánk vezet. Szóval ez azért fantasztikus érzés! És nagyon sok ilyen vevőnk van.

– *Tehát multifunkcionális az üzlet. Hiszen látjuk, hogy nemcsak könyveket, hanem térképeket és képeslapokat is lehet itt kapni. Mondanál ezekről valamit?*

– Igen, a képeslapkínálatunkra nagyon büszke vagyok. Az úgynevezett turizmust kiszolgáló tárgyakból is található az üzletünkben, ezekről kevésbé szeretnék beszélni, bár nem nézem és nem szólok le ezeket sem, de azért annak jobban örülök, ha a könyvek, a CD-k jobban fogynak, mint a hűtőmágnesek. Mivel turistacentrumban vagyunk, a nyári időszakban azért erre is hangsúlyt kell helyeznünk. Ma, amikor olyan fantasztikusan nagy a fotózási kedv és fejlett a fotótechnika, nagyon nehéz képeslapokat eladni, hiszen profi módon elkészíthetők a képeslapok saját géppel. A CD-k azonban nagyon fontosak, nem kizárólagosan, de nagyobb részben a Hungaroton által megjelentetett klasszikusokat ajánljuk. Aki igazán jó CD-t akar venni, az választhat akár Sebestyén Márta teljes kollekciójából, mert minden darabja kapható nálunk, hál' istennek Bartók és Kodály hazájában minőségi CD-kiadás van. Sajnos, némelyik könyv nagyon drága, és én ennek nem látom semmi értelmét, hiszen ha könyvet készítünk, akkor annak megvan a maga reménybeli olvasója, és semmi értelmét nem látom annak, hogy magas ára miatt eladhatatlan legyen. Most is éppen egy olyan akciót tervezek, hogy a 2004 előtt megjelent könyveket féláron fogjuk árusítani.

Én nagyon figyelek arra, hogy kinek, mit ajánlok. Soha nem szerettem a tömegeladást, bármilyen sikeres is tud lenni egy-egy könyv. Én a könyv közvetítő szerepében hiszek, ami vevő és eladó között létrejön, aminek úgy kell történnie, hogy az nem okozhat a vásárlónak csalódást. Üzleti érdekből még soha életemben nem beszéltem rá senkire olyan könyvet, amiről tudtam, hogy az neki semmiféle szellemi értéket nem jelent. Ilyet én soha nem tettem. A könyveladást nagyon bizalmi dolognak tartom, különösen a mai világban, amikor olyan személytelen az egész fogyasztói világ. Adott a Litea otthonos környezete, ahol meg lehet

szólitani az embereket, le lehet őket ültetni, lehet velük beszélgetni, és nagyon fontosnak tartom, hogy elégedetten távozzanak. Mert azt mondanom sem kell, hogy a jelenlegi könyves kultúra vagy a könyvpiaci helyzet abszolút nem kedvez az ilyen jellegű könyvárusításnak.

Néztek körül, december eleje van, de most nem sokan vannak. Vasárnap többen jönnek, hiszen ellátogatnak a Várba, és szeretnek itt elidőzni. Törzsvendégeim tudják, főként akik nem élnek az idő szorításában, hogy itt a karácsonyi ajándékot is nyugodtan, szépen beszerezhetik, válogathatnak, miközben kávézgatnak vagy beszélgetnek.

– *Évtizedekkel ezelőtt Robert Escarpit megírta, hogy van a könyvkimérés, ahol a tömegízlésnek megfelelően, szinte kilóra lehet venni, mondjuk, a szerelmes könyveket. Nohát a Litea ennek pont az ellenpéldája. Van-e arra vonatkozóan megfigyelésed, milyen olvasói réteg keresi fel a könyvesboltot? Tehát foglalkozás, életkor, nem szerint tudnál-e adatokat mondani a látogatók megoszlásáról?*

– Inkább az életkorra tudnék jellemzőket mondani, mert erről van határozott tapasztalatom. Tehát a középkorúak és az idősek látogatják leginkább a Liteát. Hűségesekek és szeretnivalóak a környező tudományos-kulturális intézetekből idelátogató és vásárló emberek. Érdeklődési körük főként a szociológia, a művészettörténet. Egyrészt tudni kell, hogy 1990 előtt én már itt voltam egy kis könyvesboltban, a Vörös Sün házban, tehát engem itt már nagyon jól ismertek, és amikor ide, a Liteába átjöttem, már jó ismerősök voltam. Annak idején még folyószámlás vásárlások voltak, és az emberek nagyon sok könyvet vettek, de hát az a világ egészen más volt. Sok érdekes ember járt a Vörös Sünbe is vásárolni. Persze ide a Liteába is jönnek azért fiatalok, de hozzáteszem – mivel mi nem újdonság-centrikus bolt vagyunk, hiszen nálam olyan könyvek is vannak, amikről én azt gondolom, hogy ott kell lenni minden könyvesboltban, akkor is, ha megveszik és akkor is, ha nem veszi meg senki – kevesebben. Én nagyon divatos könyveket nem szoktam hozni, pontosan azért, mert itt más jellegű a vásárlás. A boltban bókklászó, körbejáró nem olyan, mint az utcai ponyvát körbejáró vevő. Nem szólom le az utcai árusokat, mert közöttük is számos nagyon hozzáértő kereskedő van, például a Moszkva téren működik ilyen. De más az, amikor valaki sietve elrobg a könyves stand mellett, és úgy vásárol könyvet, és megint más az, ha valaki ráérősen, közben esetleg teázgatva, beszélgetve válogat a kínálatban.

– *Úgy tudjuk, hogy egy kis könyvkiadód is van, és igazán minőségi könyvecskéket jelentettek meg.*

– Igen, ennek az alapja egy értékes barátság. Alexander Bródyval, Bródy Sándor unokájával való ismeretségem következményeként jött létre ez a „vállalkozás”. Huszonvalahány éve született a barátságunk, amikor ő rendszeres vendége volt a Hilton szállónak, és én a szemben lévő Vörös Sün könyvesboltban dolgoztam. Neki mint könyvszerető, olvasó embernek az első útja mindig hozzám vezetett. Vele csináltuk meg a *Jövendő* nevű kis kiadót, ami Bródy Sándor egykori lapjának nevét idézi. Az unoka fantasztikus irodalmi missziót teljesít a család irodalmi hagyatékának közreadásával. Időt, pénzt, fáradságot nem kímélve gondolja a hagyatékot, és azt hiszem, hogy ez gyönyörű szép dolog; nagyszerű érzés lehet, hogy magyar emberként és világpolgárként az életének ebben a szakaszában, amikor már nem üzlet-

ember, hanem nyugdíjas, emléket állít az őseinek. A kiadó nonprofit vállalkozás, amely többnyire méretében kicsiny könyveket ad ki, és kis példányszámban, elsősorban a huszadik századi, a két világháború közötti irodalom gyöngyszemeiből. Például kiadtuk Szép Ernő *Kucseberkosár* című művét. Kaffka Margittól az első verseskötetének reprintjét, Krúdytól az első világháborús Budapestről szóló művét. Két kiadványt tartok „létfontosságúnak” – és meggyőződésem, hogyha ezek nem magyarul jelennek meg, akkor már világirodalmi ismertségre emelkedtek volna –, az egyik Nagy László *Adjon az Isten* című költeménye, ez volt a legelső könyvünk, amit akkor éppen karácsony táján jelentettünk meg, ez a kötetke gyönyörű kis ékszerdarab volt, Nagy László karácsonyi verseivel és saját képeivel illusztrálva. A másik Karinthy *Barrabás* című írása, ez olyan mű, amely mindig aktuális akár az ember, akár a nemzet életében. Alapműnek tartom. Kiadtunk egy csodálatos Hunyadi Sándor kötetet Urbán László válogatásában; kiadtunk Alaxander Bródy válogatásában és szerkesztésében egy gasztronómiai témájú aforizmakötetet. Tandori Dezső könyvét is kiadtuk, ami nagy merítés volt az életművéből, ez a kötet átjárást jelent a műfajok között.

– *Egyik interjúdban rendhagyó könyvtárnak nevezted a Liteát. Mondanál arról valamit, miért is rendhagyó könyvtár ez a könyvesbolt?*

– A pontos megfogalmazás az, hogy a Litea rendhagyó könyvesbolt, ami könyvtárként is működik. Azért rendhagyó, mert innen ugyan nem lehet elvinni egy könyvet, mint a könyvtárból, de helyben lehet olvasgatni, lehet beszélgetni és ismerkedni – vételkényszer nélkül – a könyvekkel. A másik része, gondolom, hogy a bolt közművelődési feladatot lát el. Szombaton például Mikulás ünnepséget rendezünk, és minden évben elmondom, hogy ide azért jön a Mikulás, mert úgy gondolja, hogy a könyvszerető gyerekből könyvszerető felnőtt lesz. És ha lesznek könyvszerető felnőttek a világban, akkor lesznek könyvesboltok is. Én abban is nagyon hiszek, hogy nem lehet elég korán kezdeni. Az olvasás szempontjából különösképpen nagy veszélyben vannak ma a gyerekek, úgyhogy mindenképpen meg kell őket szólítani a könyvek által, mert a szülők többnyire odaültetik őket a tévé elé, és az olvasás elmarad. De persze nem ítélem el azokat sem, akik rajzfilmet néznek, hiszen például itt van az új Príma Prímissima díjas Jankovich Marcell, aki csodálatos rajzfilmeket csinált, és remélem, sikerül majd elkészítenie *Az ember tragédiájának* animációs feldolgozását is. Óriási felelőssége van a társadalomnak a gyerekekkel szemben, és én velük kezdem el a nevelést. Legnagyobb öröm számomra az, amikor családostól jönnek, együtt kakaóznak, és miközben szülők és gyerekek lapozgatnak, beszélgetnek, olvasgatnak, egészen varázslatos hangulat alakulhat ki.

– *Következő kérdésem az, mit tapasztaltál az olvasás mai magyarországi helyzetéről? Kicsit függetlenül a Liteától, kérlek beszélj erről! Mit gondolsz a gyerekek olvasási szokásairól?*

– Nagyon szomorú képet látok. Elkeserítő, mert azt tapasztalom, hogy ez igazán társadalmi rétegenként kéne nézni és kezelni. Beszéljünk azokról, akik potenciálisan könyvvásárlók. Adva van ez az úgynevezett sikeres menedzser réteg, ez a juppi (bankfiú) réteg, azok a fiatalok, akik többnyire túlképzettek, mert sok egyetemet végeztek, de nem tudnak magukkal mit kezdeni. Ezek az ifjak nagyon sok időt töltenek autóban utazva, ezért én az ő estükben nagyon hasznos-

nak tartom a hangos könyvet, mert ha mondjuk, Szerb Antal *Utas és holdvilág* című könyvét hallgatja, akkor azt mondom, hogy ez jó, és ennek örülni kell. Van egy bizonyos réteg, amelyik sajnos, totálisan kiesett a rendszeresen olvasók köréből. Szomorúan látom és tapasztalom, hogy ebben a rétegben nagy számmal vannak jelen a pedagógusok is. Véleményem szerint nem csak attól jó pedagógus valaki, ha rendszeresen olvas, viszont a relaxálás, a világlátás és a társadalmi tolerancia miatt mégis rendkívül fontos lenne, hogy ezek az emberek rendszeresen olvassanak és naprakészek legyenek. Úgy látom, hogy az olvasást ott érte nagyon nagy sérülés, hogy valójában az olvasásra fordított kedv és idő nincs meg.

Az is motiválja az olvasás helyzetét Magyarországon, hogy a „jóból is megárt a sok”, mert örületes az a könyvmennyiség, ami a könyvpiacra van, és ha nincsenek jó „idegenvezetők” a könyvdzsungelben, akkor az olvasó elvész, és ettől el is kedvetlenedhet. Mert az ember olyan, hogy hajlamos a könnyebb megoldásokat választani. A legfontosabb probléma pedig az, hogy nincs pénz, és pont annak a rétegnek kell lemondania a vásárlásáról, amelyiknek igazán kellene könyv. A vidékiekről már nem is beszélek.

– *Az elhíresült író-olvasó találkozók önmaguktól szerveződnek?*

– Ez többféleképpen történik. Nagyon fontosnak tartom elmondani, hogy amikor én ide, ebbe a helyiségbe először bejöttem, azonnal tudtam, hogy ez többfunkciós helyiség, és ezt meg kell tölteni nemcsak vevőkkel, hanem adott esetben programokkal is. Ebben biztos voltam. És ezért elkezdtem szabályos könyvbemutatókat szervezni. Ezek nagyon kedvesen, szépen sikerültek, igyekeztem mindig valami személyeset, pluszt belecsempészni, ennek idővel híre is ment. Pedig ezt az üzletet soha senki nem hirdette, hanem szájról szájra terjedt, hogy itt lehet könyvbemutatókat tartani, és most, év végén ott tartunk, hogy szinte nincs olyan nap, amikor ne tartanánk könyvbemutatót. Az úgynevezett kulturális programokat, irodalmi esteket úgy szervezem, hogy minden évben fontos és aktuális kulturális jubileum vagy téma köré szervezzem a rendezvényeket. Például 2007-ben volt a Kodály-évforduló, 2008 a Reneszánsz éve. A lényeg tehát az, hogy mi minden évben meg szoktuk ünnepelni a Magyar Kultúra Napját, március tizenötödét, a költészet napját, a farsangot, Máray születésnapját, október 23-át, szóval ezekről a nagy nemzeti és kulturális ünnepekről szépirodalmi műsorokkal emlékezünk meg. Karácsonyt is minden évben valami különlegesen szép programmal tesszük emlékezetessé. Együttműködünk a Budapesti Székely Körrel, amely 1992-ben alakult: Nagyon sok szép erdélyi irodalmi estet csináltunk már, és a karácsonyi esteket is közösen rendezzük. 2007-ben a nyolevanéves Bánffy Györgyöt, a hetvenéves Csete Györgyöt is itt köszöntöttük. Anyák napjára meghívtam Lévy Anikót, hogy mutassa be a szakácskönyvét. Ez is nagyon kedves műsor volt. A Várbarát Kör – amely negyven éve működő, kimondottan lokálpatrióta szellemiségű civil társaság – rendezvényeinek is rendszeresen mi adunk helyet. Itt lakik a Várban a Szekeres Ferenc-Takács Klára művészpár, itt van a Mátyás templom világhírű kórusa és kórusvezetője, megkértem Meixner Mihályt, hogy moderálja az ő estjüket.

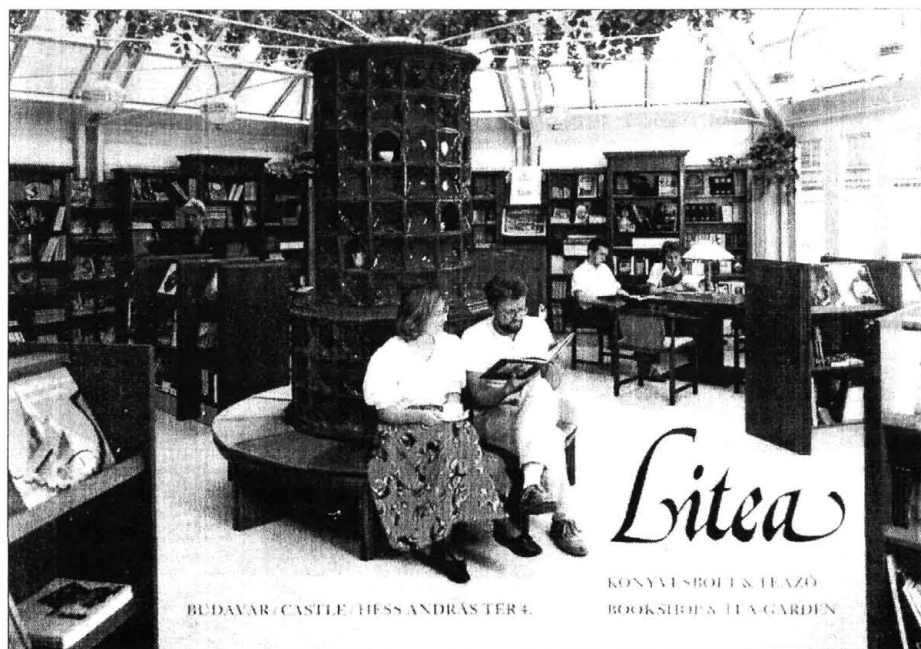
– *Ahogy körülnézünk, láthatjuk, milyen szép számmal árultok idegen nyelvű könyveket, az úti kalauzoktól a művészeti albumokig. Mennyire kelendők az idegen nyelvű kötetek?*

A boltnak nagyon komoly idegen nyelvű készlete van. Amikor réges-régen elkezdtem a könyves szakmát, akkor a Váci utcai Idegennyelvű Könyvesboltba kerültem gyakornoknak, és a Corvina részleg volt az enyém, amit nagyon élveztem. Ma már nagyon sok import könyv is van, ami bizonyos szempontból öröndetes, hiszen megjelennek francia kiadóktól magyar művek, vagy angol kiadóknál jelenik meg angolul Máray. Viszont az import könyvekkel az a probléma, hogy drágábbak itt Magyarországon, mint a vevő, vagyis a külföldi vendég hazájában. Viszont az a vélekedés már nem állja meg a helyét, hogy az angol és a német a legkeresettebb nyelv, mert igen erős az újlatin nyelvű országokból érkező turizmus, konkrétan a spanyol és a portugál vendégekre gondolok. A francia, olasz, spanyol és portugál az igazi vásárló. Más kérdés, hogy angol és német könyvet nagyon sok magyar ember is vásárol. Öröndetes, hogy Budapesten működik a Goethe Intézet, amely nagyon jól összefogja a német irodalom iránt érdeklődő embereket.

Azt gondolom, hogy minden tett, ötlet, gesztus, ami a könyv ügyét szolgálja, nem pedig elárulja, rendkívül fontos, bárki is tegye. Ebben a munkában szó nem lehet szakmai féltékenységről, együtt kell működni. Ilyen beszélgetések során mindig az az arisztotelészi mondás jut eszembe, hogy a könyv, a műveltség „jó sorban ékesség, szükségben menedék”. Ez az, amit nem szabad elfelejteni, és ezért hiszem, hogy a könyvnek van jövője, és egyszer majd még lesz jó sora a könyvkultúrának.

– Köszönjük a beszélgetést!

Bartók Györgyi–Mezey László Miklós

Nemzetközi mesterképzés a digitális könyvtárakról

Az oslói (<http://www.hio.no/>) főiskola, a tallinni (<http://www.tlu.ee/>) és a párizsi egyetem (<http://www.unipr.it/>) *Digitális könyvtárak* címmel nemzetközi mesterképzést indított 2007 őszi félévében az Európai Unió Erasmus Mundus programjának keretében. A képzés első félévén vehettem részt ösztöndíjjal, három hónapon át 2007 szeptemberétől novemberig. A norvég és a magyar állam közötti kulturális megegyezés értelmében az oslói székhelyű Kutatási Tanács (Forskningsrådet (<http://www.forskningsradet.no>)) és a Magyar Ösztöndíj Bizottság (<http://www.scholarship.hu>) együttműködésében évente 15 hazai kutató részesülhet egytől tíz hónapig terjedő ösztöndíjban a skandináv országban. A kutatásom első számú célja volt, hogy szemantikus web és web 2.0 alkalmazásokat vizsgáljak norvég könyvtárakban, de – köszönhetően a fogadóintézmény tanárának, Ragnar Audunsonnak – az ösztöndíjas időszak alatt látogathattam a digitális könyvtári mesterképzés óráit is.

Az egységesülő európai felsőoktatás mintaprojektjének is tekinthető a program, hiszen különböző háttérrel, különböző intézmények BA szintű képezéseivel a zsebükben pályázhattak felvételre a diákok a világ bármelyik országából. Mivel a képzés nyelve angol, felvételi követelmény volt a könyvtáros vagy kapcsolódó területen szerzett BA végzettségen túl az angol nyelv magas szintű ismerete. A pályázáshoz szükség volt felhasználói szintű számítógépes ismeretekre. A képzés megkezdése előtt ezt a tartalomkezelés szempontjából alapvető, a hallgatóktól jelentkezés időpontjában mégsem elvárható ismereteket nyújtó XML-tanfolyammal egészítettek ki, amelyre egy néhány napos nyári kurzus formájában került sor.

A nemzetközi mesterképzés keretében öt kontinens 17 különböző országából vesznek részt diákok. A program rendkívül költséges, ugyanis a lakhatás, utazás, tandíj költségei a résztvevőket terhelik, de a nem európai uniós országokból érkező hallgatók meglehetősen magas ösztöndíjat (21 000 euró/év) kapnak az Erasmus Mundus program jóvoltából. Mivel ez az ösztöndíj konstrukció európai hallgatóknak nem igényelhető, anyagi értelemben éppen a más kontinensekről érkező diákok kerülnek előnybe. Ennek következménye, hogy a három európai felsőoktatási intézmény által meghirdetett programra csak egy európai uniós tagállamból érkező hallgató jelentkezett (Olaszországból), illetve egy fő Koszovóból. Az évfolyamban minden kontinens képviseltette magát: ketten jöttek Kanadából, egy fő Ausztráliából, egy fő Dél-Amerikából. Hatan jöttek Afrikából (Etiópia, Tanzánia, Ghána, Kenya, Dél-Afrika), és heten Ázsiából (India, Indonézia, Irán, Kirgizisztán, Laosz, Thaiföld és Maldív-szigetek).

A három félévben a helyszín a három résztvevő felsőoktatási intézmény (Oslo, Tallinn, Párma), míg a negyedik félévben a diákok az általuk választott városban, intézményben és oktatónál írhatják meg a szakdolgozatukat. A képzés így – a

hallgatók vegyes összetétele ellenére – ízig-vérig európai; az öreg kontinens három különböző mentalitású országába kell beilleszkedniük a diákoknak. Észtország egy volt szocialista ország, egykori szovjet tagállam, Norvégia a hűvös észak, Olaszország a mediterrán dél. A sokszínűség és a folyamatos beilleszkedési kényszer eredményeképpen a kultúrák közötti párbeszéd napi szintű megélése talán sokkal erősebb nyomot hagy a hallgatókban, mint maga a képzés tananyaga.

A program tananyaga

A program a digitális könyvtárak munkaerőigényének megfelelő szakembereket kíván képezni. A képzés hármast tűzött ki:

- digitális könyvtári kutatások, alkalmazások és legjobb gyakorlatok legújabb eredményeinek megismerésével ezen a területen releváns ismeretek átadása;
- releváns módszerek és elemző megközelítésekkel végzett digitális könyvtárakról szóló egyéni kutatások útján fejleszteni a kutatói készségeket;
- az információs szakemberek információs társadalomban betöltött szerepének, arra gyakorolt hatásának megértése.

A program során a szakdolgozaton kívül (amely önmagában 30 kreditpontot ér) hat modult kell teljesíteniük a hallgatóknak (egyenként 15-15 kreditpontért). Félévenként két-két modult teljesítenek a diákok, a legutolsó félév teljes egészében a szakdolgozatuk megírására fordíthatják.

A képzés szerkezete

Félév	Helyszín	Modul megnevezése	Kreditpontok
2007/2008 őszi	Oslói Főiskola	Kutatásmódszertan és tudományelmélet	15
		Digitális dokumentumok	15
2007/2008 tavaszi	Tallinni Egyetem	Információ- és tudásmenedzsment	15
		Humán erőforrás-menedzsment	15
2008/2009 tavaszi	Pármnai Egyetem	Hozzáférés a digitális könyvtárakhoz	15
		Digitális könyvtárak használói és használata – minőségi és mennyiségi értékelés	15
2008/2009 őszi	Szabadon választott	Szakdolgozat	30
			120

A képzés során két alkalommal van egyhetes nyári kurzus. Először az oslói félév megkezdése előtt. Ennek a célja részben az ismerkedés, részben pedig a tartalomkezelés szempontjából nélkülözhetetlen XML-ismeretek megszerzése. Mivel az ösztöndíjam csak három hónapra szólt, sem az XML-kurzuson, sem pedig a vizsgákon nem vettem részt.

A félévben a két modul a gyakorlatban két tárgyat jelentett. A *Kutatásmódszertan és tudományelmélet* tantárgy célja, hogy a hallgatók képesek legyenek tudományos eredményeket értékelni és önállóan kutatást végezni. Először a könyvtár-

és információtudomány szempontjából releváns tudományelméleti paradigmákat vették sorra. Ezt követően a kutatás gyakorlatát, a különböző módszereket ismerték meg az előadásokon. Mivel nincs élesen elhatárolva egymástól az előadás és a szeminárium mint oktatási forma, mindkét tárgyból volt gyakorlati feladat és vizsga is. A diákok a kutatás-módszertani ismereteiket gyakorlatban egy-egy kutatási javaslat megírásával és bemutatásával bizonyították. Mindenki választhatott egy számára szimpatikus digitális könyvtári témát, amelyről le kellett írnia, hogy miként kutatná. Hogyan tenné fel a kutatási kérdést, majd milyen elméleti keretek között, milyen gyakorlati módszert követve, milyen – digitális könyvtári szempontból fontos – témáról gyűjtene adatokat, és hogyan készítené el a tanulmányt? Nem kellett tehát egy teljes kutatást elvégezni, elég volt néhány oldalban összefoglalni, hogy mit és miért tenne a hallgató, amelyhez azonban tisztában kellett lennie az adott téma szakirodalmával ugyanúgy, mint a kutatómódszertannal és a tudomány elméleti kereteivel. A kutatási javaslatokat mindenki egyenként leadta írásban, majd egy „minikonferencia” formájában a hallgatók bemutatták a javaslataikat a félév vége felé közeledve egy powerpoint prezentáció formájában. Itt egymástól is tudtak kérdezni, megbeszélhették egymás javaslatait – tét nélkül. Értékelést a kutatási javaslat végső formájára és a vizsgára kapták ebből a tárgyból. (Kutatómódszertanból nem kaptak érdemjegyeket, hanem csak „megfelelt” és „nem felelt meg” értékelést.)

A másik tárgy (*Digitális dokumentumok*) célja, hogy a diákok a kurzus végére képesek legyenek digitális tartalmak előállítására, szervezésére, elméleti és gyakorlati ismeretekre tegyenek szert a dokumentumok elektronikus környezetben való kezeléséről. A kurzus egyik felében tématerképekről volt szó, a másik felében a digitális könyvtárak fogalma, a webes műfajok, a felhasználó által generált web (web 2.0), tudásszervezési rendszerek (tezauruszok, ontológiák, folkszonómiák), a szemantikus web, metaadat sémák, és a digitalizálás jogi aspektusai jelentek meg. A listából látható, hogy mindenből a legújabb, legidősebb ismereteket tanítják.

Érdekes külön szólni a tématerképekről. A főiskola az oslói színhelyű *Ontopia* cég alapítóját kérte fel, hogy a *Digitális dokumentumok* kurzus 40 százalékában (öt alkalom) tanítsa meg a hallgatókat tématerképeket szerkeszteni. Az együttműködés érdekes példát adott arra vonatkozólag, miként lehet egy profitorientált közép vállalkozás és a könyvtárosképzés céljait összhangba hozni, és kölcsönösen egymás hasznára tevékenykedni. Az *Ontopia* jelenlegi tulajdonosa, a *Bouvet* több formában is segítette a külföldi diákokat a tématerkép technológia elsajátításában. A hallgatók érdeklődését folyamatosan próbálták fenntartani. A második tématerkép órát követően az egész évfolyam a cég vendége volt egy vacsorára, ahol megismerkedhettünk a helyi (szintén a *Bouvet* által szponzorált) tématerkép használói kör tagjaival. Később – regisztrációt követően – ingyenesen bemehettünk azokra a tématerkép workshopokra, amelyeket ugyancsak a *Bouvet* szervezett cégeknek – komoly összegek fejében. A diákok projektmunka keretében készített tématerképeit a félév végén a cég elérhetővé tette a honlapján. Mindez miért érte meg nekik? Egyrészt a tématerképek iránti érdeklődés fenntartásával a néhány éven belül döntési pozíciókba kerülő diákok a technológia utáni keresletet generálhatnak, ami közvetetten, de sokszorosan megtérülhet. Másrészt a diákok projektmunkái újabb példák a tématerképek felhasználási lehetőségeire, amelyek a honlapon elérhetővé téve újabb és újabb bizonyossággal szolgálnak arra, hogy a

technológia nagyon sok tárgyban, kontextusban működőképes. Ráadásul a későbbi szakemberszükségletet is fedezhetik a tématerkép technológiában jártasságot szerző könyvtároshallgatókkal.

A *Digitális dokumentumok* kurzus végén a hallgatók érdemjegyet kapnak. Az értékelés a december elején megtartott háromórás (!) írásbeli vizsga és a projektmunka keretében készített tématerképek alapján történik. A tématerképek 40, a vizsga eredménye 60 százalékot jelentett a végső érdemjegyben. Ez utóbbi ilyen hangsúlyos szerepeltetésének oka az, hogy a projektmunka során nemcsak az adott technológiában való jártasságra volt szükség, hanem az ontológiaszerkesztés, a szemantikus web alapfogalmainak, működési mechanizmusának ismeretére is. A hallgatói projektek során nagyon hatékony együttműködésre volt szükség, ami egy ilyen multikulturális közegben nem is volt annyira egyszerű. A tématerkép ontológiájának megalkotásakor, a fogalmi hierarchiák elkészítésében nagyon élesen előjöttek a kulturális különbségek. A projekt munkák eredményeit a másik tárgyhoz hasonlóan egy „minikonferencia” formájában mutatták be a hallgatók egymásnak. Ehhez powerpoint-prezentációt kellett készíteni, majd – a félév végén – egy 3–5 oldal terjedelmű zárójelentést is mellékeltek a leadott tématerképekhez.

Bár az angol nyelv magas szintű ismerete alapkövetelmény volt a jelentkezőktől, természetesen érezhető volt a különbség az angol és a nem angol anyanyelvűek között. A tanárok igyekeztek ezt figyelembe venni, és a két vizsgára összesen mindössze 6-8 könyv és 30-40 cikk volt feladva kötelező olvasmányként, ami – az év közben való folyamatos olvasással, tanulással – teljesíthetőnek bizonyult a nem angol anyanyelvűek számára is.

Az óralátogatás egyik szakmai tárgyból sem volt kötelező, viszont elvárták, hogy a hallgatók óráról-órára készüljenek. Ennek érdekében a projekt munkában két-három hetente voltak határidők, amikor a munka egy-egy fázisát be kellett fejezni. A projekt állásáról rendszeresen be is számoltak a csoportok a teljes évfolyam előtt. A folyamatos teljesítménykényszer hatására kialakult az egészséges versenyszellem a három-öt fős csoportok között. Nem volt jellemző, hogy valakik nem készülnek el időre a feladatokkal, vagy nem megfelelő minőséget produkálnak.

A tanárok nemcsak a fogadóidejüket töltik a főiskolán, hanem egész idő alatt bent vannak az irodájukban és ott kutatnak, dolgoznak. Többnyire bárkit el lehet érni munkaidőben, ami nagyon megkönnyíti a kapcsolattartást a tanárok és a diákok között. Az oktatók jellemzően meglehetősen közvetlenek, gyakran együtt maradnak a diákokkal órák után is: vacsorázni, sörözni a nap végén. A nemzetközi mesterképzés indulásakor, 2007 őszén csak az Oslói Főiskola tanárai és az általuk felkért vendégelőadók voltak a tanárok, ami várhatóan a jövőben változni fog. Nem európai kutatóknak, oktatóknak rendelkezésre áll egy ösztöndíj, amivel vendégoktatói státuszra lehet pályázni. A pályázás feltétele – a megfelelő szakmai, oktatói múlt mellett – hogy a pályázó nem lehet európai állampolgár, és olyan személy, aki az elmúlt öt esztendő alatt huzamosabb ideig az Európai Unió valamelyik tagállamában tartózkodott, ott fejtette ki tudományos tevékenységét. A cél egyértelmű: lehetőséget teremteni az Európán kívüli országok polgárainak a tanulásra, tudományos, oktatói karrier építésére könyvtár tudomány területen.

A főiskola épületeiben elérhető infrastruktúrához (adatbázisok, számítógépek, nyomtatók, kézikönyvtári állomány, fénymásológép) a hallgatók egész nap hozzáférhetnek. A diákigazolvány és egy négyjegyű kód segítségével nyithatók az

ajtók, így munkaidőn túl is akármeddig bent lehet maradni a főiskolán tanulni. A fénymásolásért fizetni kell, de a nyomtatás hallgatónként 200 oldalig ingyen van félévente. A könyvtári beíratkozás is ingyenes.

Diákélet, szórakozás

Mivel magas színvonalú munkát csak nyugodt körülmények között lehet végezni, érdemes szólni a tanulás háttéréről, a diákéletről, a szórakozási, sportolási lehetőségekről is. A nemzetközi mesterképzésben a hallgatónak hazai összehasonlításban nagyon sok szabadidejük van. Mindkét tárgyból hetente egyszer volt előadás, egy-egy alkalom háromszor 45 percig tartott. A diákok közül többen elhatározták, hogy tanulnak norvégul is. Nekik ez további kétszer 45 perces elfoglaltságot jelentett. Összességében tehát a heti öt munkanapból két-három nap teljesen szabad volt a számukra, amikor be is kellett menni a főiskolára. Ezekon a napokon sem kellett fél napnál többet ott tölteni. A magas ösztöndíjak miatt munkavállalásra senki nem kényszerült, a maradék időt teljes egészében a tanulásra és a kikapcsolódásra tudták fordítani.

A hallgatók közül mindenkinek jutott kollégiumi hely, külön szobával, internettel. A kollégiumok – hasonlóan a hazai helyzethez – különböző színvonalúak. Norvégiában a családos egyetemisták például igényelhetnek többszobás lakásokat is, ahol diploma után még évekig lakhatnak. A diákok otthonok, kollégiumok meglehetősen drágák, de a szolgáltatás színvonala tükrözi a befizetett összegek nagyságát. A szobákban jellemzően van internet, és mindenkinek külön szoba jut. A sportolási lehetőségek (uszoda, konditerem, mászófal, műjégpálya) diákigazolvánnyal ingyenesek, sőt különböző tanfolyamokra is lehet jelentkezni (aerobik, tenisz, röplabda, spinning, harcművészetek).

A külföldi hallgatókkal külön iroda foglalkozik. Itt tájékoztatják a diákokat az aktuális szórakozási lehetőségekről is. Minden pénteken közös, ingyenes múzeum-, színházlátogatást, kirándulást szerveztek a számukra, így mindenkinek volt lehetősége megnézni a Munch múzeumot, a viking hajókat, a Nobel békeközpontot. A diákok együtt voltak túrázni az Oslo környéki hegyekben. Sok hallgatónak volt lehetősége arra is, hogy a fenti programokon túl is szervezzenek maguknak utazásokat vidékre (Bergenbe, Kristiansandba), vagy más skandináv fővárosokba (Koppenhágába hajóval, vagy Stockholmba vonattal).

A nemzetközi mesterképzésben résztvevőknek kihívást jelent, hogy félévente más-más közegben kell tanulni, eredményeket produkálni. A program honlapján készítették egy linkgyűjteményt, „túlélési kalauzt”, amelyen a három ország és három város (Oslo, Tallinn, Párma) mindennapjaiba való gyors beilleszkedést megkönnyítő honlapok vannak (helyi menürendek, térképek, angol nyelvű hírfülságok, időjárás oldalak, szórakozási lehetőségek, nagykövetségek elérhetőségei stb.).

Záró gondolatok

Jelenleg egy új kezdeményezés, képzési program első félévén vagyunk túl, amely alapján nehéz lenne egyértelmű következtetéseket levonni, végleges tapasztal-

talatokat megfogalmazni. Hátra van még három félév, két új ország, két város, két képzőintézmény, öt modul és nagyon sok élmény, benyomás. Egyelőre csak kérdéseket, gondolatokat vethetünk fel a programmal kapcsolatosan.

A nemzetközi digitális könyvtári mesterképzés paradoxona, hogy míg szerkezetben, felépítésében az egységesülő európai felsőoktatás szimbóluma lehetne, szinte alig van európai hallgató a 2007-es első évfolyamban. A program első ránézésre jelenleg tehetséges harmadik világbeli fiatalok tanulását, oktatók karrierjének Európában való kibontakoztatását támogatja, az itt felhalmozott szellemi és anyagi javakat osztja meg velük. Másik oldalról nézve tekinthetjük a programot az afrikai, ázsiai országokban felhalmozott szellemi tőke európai kiaknázási kísérletének is. Kérdés, hogy két egyetemi esztendő, három különböző európai ország megismerését követően hányan akarnak majd hazatérni saját országaikba, és hányan segítik harmadik világbeli országok felemelkedését az itt megtanult ismereteikkel. Szintén kérdés, hogy egy európai mesterképzést követően, európai szemléletű fiatalok mennyiben lesznek képesek beilleszkedni egy radikálisan más közegbe; tudják-e majd otthon kamatoztatni ismereteiket, olyan országokban, ahol a könyvtárakban jellemzően nincs internet, a legnagyobb problémák egyike az írástudatlanság, vagy ahol a lakosság töredéke használja csak a világhálót. Mindezek a kérdések megmaradnak egészen a képzés végéig. Az viszont egészen biztos, hogy itt, Európában az általuk megszerzett naprakész ismeretek piacképesek és azonnal hasznosíthatók.

A programban résztvevő diákok többségének helyzete egészen különbözik egy átlagos európai hallgatótól. Ők életük lehetőségét kapták meg azzal, hogy a világ vezető felsőoktatási intézményeiben – anyagi biztonsággal a hátuk mögött – tanulhatnak két éven át. Igyekeznek tehát élni a lehetőséggel, nagyon intenzíven tanulnak, és a megszerzett tudást megpróbálják kamatoztatni a saját jövőjük, előmenetelük érdekében. Az egyének motiváltsága átsugárzik az egész évfolyamra, ami nagyon pozitív hatással van a tanulás szellemi környezetére.

Az első félév tapasztalatai alapján az látszik, hogy a tananyagot és a képzés szerkezetét sikerült úgy összeállítani, hogy naprakész, speciális és digitális könyvtári közegben nagyon jól kamatoztatható ismeretekkel felvértezve fognak végezni a diákok. Emellett azzal az előnnyel is fognak rendelkezni, hogy a három képzőintézménybe való beilleszkedéssel új típusú otthonosságot szereznek a világban. Az idegen nyelven, közegben való kommunikációs készségük fejlődik, a látásmódjuk szükségszerűen elszakad a nemzetek szintjén megfogalmazott problémáktól. A naprakész ismeretek és a globális látásmód együtt teszi különbözővé ezt a képzést bármelyik más egyetemi vagy főiskolai programtól, és az itt végzeteknek ez ad olyan többlettudást, amely megkönnyíti a munkaerő-piaci esélyeiket.

Tóth Máté

Drahos Istvánné
(1934–2008)

Drahos Istvánné Márton Katalin ötgyermekes tanító családban született Sátoraljaújhelyen, 1934-ben. Középiskolai tanulmányait a fővárosban végezte, majd 1955-ben az Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskola könyvtár szakán szerzett oklevelet. Férje, Drahos István a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem professzora volt.

Drahos Katalin könyvtáros pályafutása a miskolci Megyei Könyvtárban kezdődött, 1960-tól a Nehézipari Műszaki Egyetem könyvtárában folytatódott, ahol 1971-től osztályvezetői beosztásban dolgozott. 1975-ben nevezték ki a könyvtár igazgatóhelyettesévé, emellett a Nehézipari Műszaki Egyetem Egyetemtörténeti Bizottságának teendőit is ellátta.

1982-től kezdve dolgozott Szentendrén, ahol a Pest Megyei Könyvtár módszertani osztályának munkatársa volt; 1987-től 1989. évi nyugdíjazásáig – rövid ideig, de igen aktívan – igazgatóhelyettesi beosztásban szolgálta Pest megye könyvtárügyét. 2008. január 16-án otthonában érte a halál.

* * *

Életút és búcsú

Abban a szerencsében részesültem, hogy vele dolgozhattam több, mint tíz éven át. Hatan alkottuk a Pest Megyei Könyvtár módszertani osztályát. Kati egy hónappal korábban, 1982 augusztusában került a „céghez”, és kezdettől fogva valami megfoghatatlan nyugalmat és biztonságérzetet árasztott maga körül.

Ahogy megismertem, az első pillanattól kezdve úgy éreztem, jól esik vele, mellette lenni. Gyakorlatilag mellette „nőttem fel”. Figyeltem és tanultam, hogyan viselkedik, beszél az emberekkel. Amit tőle láttam, minta marad egész életemben. Kati nemcsak volt, ő *ott volt*; hiába akart a háttérben maradni, egyszerű munkatársként dolgozni. Lénye, személyisége kiemelte a többiek közül. Mély emberi bölcsessége minden szavából, mozdulatából sugárzott. Nála jobban, azt hiszem, kevesen ismerték az embereket. Ezt a képességét azonban soha nem ellenük, hanem mindig az érdekükben használta fel. Olyan érzelmeket váltott ki, olyan dolgokat tudott kihozni belőlük, pusztán azzal, hogy hitt bennük, amit még maguk sem gondoltak volna. Mélységes tisztelettel és alázattal közeledett mindenkihez. Tisztelte az embert, a személyiséget – ezzel is segítve önmaguk vállalását. Úgy gondolom, ez a legtöbb, amit egy ember a társaiért tehet.

Tudásával – amely mind emberi, mind szakmai szempontból rendkívüli volt – sohasem kérkedett. Mégis mindenki hallgatott rá, és szívesen fordult hozzá ta-

nácsért. Tudta, kinek és hogyan kell segíteni, de tudta azt is, mikor kell visszavonulni annak érdekében, hogy a másik fél megőrizhesse emberi méltóságát, magába vetett hitét. Soha senkit nem hagyott magára, ha úgy érezte, hogy szükség van rá.

Nyugdíjba vonulása után életét a családjának, gyermekeinek és unokáinak szentelte. A szakma és a világ dolgai iránt mindvégig nyitott, érdeklődő maradt. Szívesen fogadott minket, beszélgetett velünk az emlékezetes Katalin-napokon, amelyeket hagyomány szerint megtartottunk azután is, amikor már nem dolgozott a könyvtárban.

Nagyon fognak hiányozni ezek a beszélgetések! És te is nagyon fogsz hiányozni. Kati...

*Okuljatok mindannyian e példán.
Ilyen az ember. Egyedüli példány.
Nem élt belőle több és most sem él,
s mint fán se nő két egyforma levél,
a nagy időn se lesz hozzá hasonló.*

*Nézzétek e főt, ez összeomló,
kedves szemet. Nézzétek, itt e kéz,
mely a kimondhatatlan ködbe vész
kővé meredve,
mint egy ereklye,
s rá ékírással van karcolva ritka,
egyetlen életének ősi titka.*

(Kosztolányi Dezső: Halotti beszéd)

Magyarné Fekete Katalin

**Hajdu Géza
(1926–2007)**

Hajdu Gézára emlékezik a volt kolléga és a tanítvány.

Meghalt Hajdu Géza.

Létezésünk e megfjejtethetlen állomásáról annyi szó elmondatott, s annyszor leíratott, hogy a kívülről csak közömbösséggel vegyes csodálkozással kérdezhet vissza: és hogyan?

Hosszan szenvedve, megszenvedve helyettünk is.

Mert ez nem adatik meg mindannyinknak, ez – a kiválasztottság jele. Távolról csak az elborzasztó szenvedés riaszt, De a közelebb állónak közvetlenebbül kell szembesülnie a búcsúzó kar megtört lendületével, a figyelmeztető üzenettel. Üzenet az itt maradónak, hogy földi életének percenkénti gazdagodását visszafordít-

hatatlan veszteségek szegélyezik. Hogy aki életünknek egy részét is jelentette, annak elvesztésével mi újabb lépést teszünk az ismeretlen felé. Különösen nehéz annak elvesztésével szembesülni, akinek életszeretét rejtetten, de gyakorta nagyon valóságosan is – nap mint nap – tapasztalhattam kollégaként. Kollégaként, boldogult ifjúkoromban Móra Ferenc hajdan volt Tisza-parti Tudásmetropoliszában, a Somogyi-könyvtárban. Ott, ahol – talán nem maradok egyedüli emlékező – létrejött egy „sohasemvolt–sohasemlesz”-műhely, a megyei módszertani osztály. Ott, ahol létrejött egy műhely, a tudás, az egymás segítése és a barátság nemes veretével. Ahol Géza pástorolta nemcsak a szűkebb, megyejáró „bandázókat” (Ani néni, Rozi, Kati, Zsuzsa és a többiek), de a tágabb könyvtárosi közösséget, falvak, városok Marijait, Ancijait, Lacijait. Ő ezt a pástorbotot suhintásra nem használta. Sohasem volt fölényes, kioktató. Ha éppen kért vagy javasolt, azt kedves, bocsánatkérő mosoly kíséretében tette. E humánus, szerény habitus inkább segítette a mindennapi munkát, az évkezdeti statisztikai büvészmutatványoktól a nagy szakmai–irodalmi rendezvényekig: az alaposan végiggondolt koncepciót gondos és pontos végrehajtásnak kellett követnie. A következő példa érzékletesebben világíthatja meg személyiségét: a megye könyvtárosai számára szervezett tanulmányutak forgatókönyvei és maga a megvalósulás. Úgy sohasem keltünk útra, hogy előtte kétnapos” bejárással” ne készítsük elő. Ahol persze volt vér és könny, munka és „kacagás”. Hajdu Géza alapossága mellett az igényesség, a közvetlen emberi melegség – de persze a mulatni tudás is – hozzájárult ahhoz, hogy sokak emlékezetében éljen felejthetetlen élményként egy-egy síktáji, domb-sági vagy hegyvidéki barangolás. Vezetőként a másféle egyéniséget, az övétől eltérő gondolkodásmódot biztatta, segítette és elismerte. S ha tehetett, megvédte a nemtelen támadásoktól. A '80-as évek elején a felnőtt olvasótáborok születésének forrongó pillanataiban a tiltásig jutó országos támadások a mi osztályunkat is elérték. S hogy nekem tellett még jó pár évre, azt Neki (is) köszönhettem.

Géza 80. születésnapjára és január 11-ei temetésén megjelentek sokasága, és az önkéntesen megnyilatkozó (főnök, kolléga és tanítvány) szavaiban az örömműnnp, majd a búcsú gyászán átfénylött a szeretet és az elismerés. Talán Domonkos Laci nyugdíjas könyvtárigazgató barátunk fejezte ki legfájdalmasabban a múltó időt: Géza „archaikus” alakjában még hiába keresnénk a mai életünket elborító szenvedélyes arcraborulást a „disznófejű Nagyúr” előtt. Több évtizedes munkálkodását – a tanárkodásban, a tudományosságban s a könyvtári praxisban – nem méltatlan, mögöttes politikai vagy más haszonérdekek vezérelték: maga szeretett volna mások hasznára lenni.

* * *

Nehéz a gondolatokat megfogalmazni akkor, amikor az idő rövidege szinte összemossa az ünnep meghitt pillanatait és a veszteség okozta fájdalmat. Nemrég még Hajdu Géza 80. születésnapjáról számoltunk be e lap hasábjain, most az emlékezés okán kell az írással élnünk. Szeretett kollégánk, a tanár úr a múlt év utolsó napján elhagyott bennünket. Fájó, hogy már nem köszönthette az új évet, amely elé még oly sok teendővel nézett. Betegsége azonban minden addigi erejét felemésztette.

Az ELTE BTK magyar–könyvtár szakát végezte el. Szakmai gyakorlata, teljesítménye közül kiemelkedik, hogy előbb Hódmezővásárhelyen a Csongrád Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese, majd a Somogyi-könyvtár osztályvezetője, igazgatóhelyettese volt. Végül megbízott igazgatójaként vonult nyugállományba 1990-ben. Ez azonban korántsem jelentette azt, hogy pihenni tért. Szakmai igényessége továbbhajtotta mind a kutatói, mind az oktatói pályán. A Könyvtártudományi Tanszéken óraadóként a könyvtárban, a dokumentumismeret, az olvasókörök története című tárgyakat oktatta elhivatottsággal. Hallgatóit a pontos munkavégzésre, becsületességre ösztönözte. Jellegzetes határidőnaplója mindig vele volt az órákon és megbeszéléseken egyaránt, amelybe mindig följegyezte az őt érdeklő információkat, teendőket.

Kutatási területei közül kiemelkedett a nyomdászat- és könyvtártörténet, az olvasókörök, a társadalmi egyesületek, a szakmódszertan, az olvasáskutatás, a képzés, a kritika és az irodalomtörténet. Közel 190 írása jelent meg. Kitüntetései sorában az utolsót – a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjét – éppen 80. születésnapjára vehette át. Külön említésre méltó azon szakmai szervezetek sora, amelyekben és amelyekért aktívan tevékenykedett: Csongrád Megyei Könyvtáros szerkesztője, 1969–1993; Egyesületi Élet szerkesztője, 1988–1991; Csongrád megyei szakfelügyelő, 1979–1989; Magyar Könyvtárosok Egyesülete megyei szervezetének elnöke, 1978–1990; Csongrád megyei Könyvbarát Bizottság vezetője; Bod Péter Társaság tagja; Olvasókörök Szövetségének első, majd örökös elnöke.

Az életpálya részleteit ismertettük a születésnap ünnepség kapcsán, most már a szellemi örökség további ápolása a feladatunk. Ennek megvalósulása többértű. hiszen a Bibó-hagyaték, valamint a módszertani tevékenységhez kötődő dokumentumok, fotók digitalizálása komoly műhelymunkát teremtett a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Könyvtártudományi Tanszékén. Továbbfolytatjuk az olvasókörök történetének oktatását és kutatását, a megjelent írások számbavételét, valamint a tanszéken készült hasonló témájú írások adatbázisának építését is. Mindezt igyekszünk úgy tenni, ahogy ő kapott, gyűjtött, gondozott emlékeket, majd az utolsó évében gondosan rendszerezve családtagjaira, kollégáira, barátaira hagyta. Személyesen nekem is kijelölt és megerősített egy már megkezdett utat akkor, amikor Kovács Máté óráin és óráihoz készített vázlatait, füzeteit adta át nekem. Mindenki kapott tőle valamit. Hálásak vagyunk érte.

Baricz Zsolt–Patkósné Hanesz Andrea

Könyvtártudományi tanulmányok Hajdu Géza 80. születésnapjára

Keserves firtora a sorsnak: az ünnepelt egykori munkatársai, barátai, tanítványai, tisztelői és lánya (aki a szerkesztői és szervezői feladatokat végezte) születésnapra köszöntőnek szánták ezt a kiadványt, ám amikor több mint másfél év elteltével nyomtatásban napvilágot láthatott, csaknem emlékkötet lett belőle. Hajdu Géza még megérte a könyv megjelenését, és biztosan örült is az ajándéknak, de pár héttel később, a múlt esztendő legvégén – súlyos, hosszan tartó betegséget követően – végleg eltávozott az élők sorából. Nem közhely: úrt, betöltetlen és aligha betölthető úrt hagyott maga után. Mint a kötet elején olvasható életrajzi vázlatból és a záró közleményből, publikációinak jegyzékéből is kiderül, viszonylag későn került a szakmába, ám a hazai könyvtáriügy utóbbi négy, négy és fél évtizedének egyik jelentékeny, markáns és igen eredményes alakja volt. Hódmezővásárhelyi és szegedi üzemi és könyvtári munkatárs, vezetője, főiskolai oktató, könyvtári folyóiratok szerkesztője és szerzője, szülővárosa hajdani olvasóegyletének tudós kutatója és az olvasóköri mozgalom egyik újjászervezője, többszörösen kitüntetett és haláláig korszerűen gondolkodó szakember; a fiatalabbak számára a mester, a példa. Mindazok, akik ismertük – akár közelebbről, akár távolabbról –, tiszteltük, becsültük. Fáj, hogy többé nem lehet közöttünk.

A tisztelet és a szeretet érzése vezérelte az ország különböző tájairól, pontjairól verbuválódó közreműködők tollát is. Barátné Hajdu Ágnes jeles szakmabelieket nyert meg az ügynek. Alighanem mindannyian egyetértettek a címválasztással („Mert a szívnek teljességéből szól a száj”, amely Máté evangéliumának egyik sora), hiszen pontosan kifejezi érzelmeiket. Jelképes értelmet hordoz a szép borító is, rajta Bányai Béla *A fának van reményése* című festményének reprodukciójával.

Az első blokk tíz különböző terjedelmű *köszöntőt* tartalmaz, sorrendben a csongrádi Domokos László, a szegedi Tóth Béla, a budapesti Nagy Attila, Sente Ferenc és Csapó Edit (ők ketten közösen üdvözölték a kiváló kollégát), a hódmezővásárhelyi Soós Csilla, a kaposvári Varga Róbert, a tapolcai Kertész Károly, a szentendrei (pontosabban: dunabogdányi) Gerber György, az ugyancsak szegedi Vóna Györgyné Szűcs Mária és végül a hatvani Kocsis István írásait. (Voltaképpen van egy ráadás is: a szombathelyi Tóth Gyula történeti esszéje elé iktatta gratuláló szavait.) Hitelesen idézik meg Hajdu Géza egyéniségét, szellemiségét, olykor finom és jellemző részleteket, máskor derűs epizódokat eleveníttek fel.

A húsz tanulmány és esszé között is akadnak szubjektív hangvételű dolgozatok. Tuba László *Eseteim. Az író-olvasó találkozók kockázatos voltáról* címmel e tárgy körben a hatvanas–nyolcvanas években Győr–Sopron–Moson megyei könyvtárosként szerzett kellemetlen tapasztalatait (a hatalom tiltásait és figyelmeztetéseit) foglalta eszékora. Ma már mosolyoghatnánk a kisdéd történeteken, ha... ha az utolsó eset dátuma nem 2002 lenne... A szegedi Baricz Zsolt székellyföldi

önvallomása – *Az Óceántól az Érig* – egy hajdani, még 1979-ben lezajlott utazásának élményeit rögzítette. A neves olvasáskutató, Gereben Ferenc tőle szokatlan műfajjal és témával jelentkezett: *Cívis történetek* címmel az egykori kecskeméti, ám az Amerikai Egyesült Államokban elhunyt ügyvéd, Szabó Pál visszaemlékezéseiből közölt részeket (családjáról, gyermekkoráról, a szülővárosában átélt földrengésekről és a tanácsköztársaság kecskeméti városparancsnokával, a majdani híres magyar íróval, Sinkó Ervinnel történt találkozásáról).

Szintén széles körben ismert pályatársa, Nagy Attila olvasásszociológiai kutatásaiból ragadott ki egy szeletet; röviden bár, de hatásosan taglalt egy meglehetősen aktuális és erősen vitatott problémát. *Kulturális globalizáció és nemzeti kánon avagy új/régi gyerekolvasók* címmel arra a jól érzékelhető, ám elszomorító jelenségre mutatott rá, hogy a kedvenc szerzők és irodalmi hősök köréből az angol bestsellerek csaknem teljesen kiszorítják a magyar neveket. Az interjú módszerét választotta Gerber György, aki *A nyelv szerepe Dunabogdány zárttságának megőrzésében* című eszmefuttatásában egy etnikai csoport, a sajátos sváb dialektust beszélő betelepített németek fokozatos asszimilációjának huszadik századi folyamatát és a nyelvi identitás megőrzéséért tett erőfeszítéseit vizsgálta. Ha hinni lehet a szöveg végén álló évszámnak, Varga Róbert *Az olvasótábori és népfőiskolai módszerek összevetése. Javaslat a két forma összekapcsolására* című írása még 1985-ben született. Ha eltekintünk (és miért ne tehetnénk?) a korabeli politikai-mozgalmi frazeológiától, számos megállapítása napjainkban is időszerűnek, használhatónak látszik.

Részben az ünnepektől alapvető (mert országos érvényű) kutatásait, részben a főiskolai speciálkollégiumán tanultakat követve készült két munka. Buzai Csaba az egykori vásárhelyi pusztá, több mint fél évszázada község, Kardoskút határában működő egyesület történetét tárta fel *Múlt, jelen, jövő a Barackosi Olvasókör életében* című, széles forrásbázisra támaszkodó dolgozatában. Fuchsné Beznák Katalin *Áldozatos életút: olvasókörtől – olvasókörig* címmel a Mindszenti fejleményeket és egy odaadó szervező példáját villantotta fel, miközben felsorolta a helyi lapok válogatott cikkanyagát (1887–1904). Szorosan kötődik ezekhez Nemes Erzsébet *Olvasókörök régen és ma* című szemléje. A mozgalom lelkes elkötelezettje a jelenség általános jegyei megragadásának szándékával a szakirodalom alapján néhány település és régió, illetve néhány egyesület történelmi jellegzetességeit vázolta fel, és autentikusan szólt a jelenlegi helyzetről.

Tóth Gyula az alkalomhoz pontosan illő témához nyúlt: *Olvasástörténet és könyvtártörténet* címmel arról gondolkodott, miként lehetne áttekinteni, megközeleíteni a könyvtárak (köztük a közkönyvtárak) fejlődését az olvasás történetjének nézőpontjából. A kezdetektől napjainkig haladt, számos tanulságos észrevétellel gazdagítva, ösztönözve ezt a hazánkban éppen csak kibontakozóban lévő szemléleti irányt. Együttgondolkodásra invitálja, készíti a pályánk múltja iránt érdeklődőket Monok István is, felvetve a valóban érdekes kérdést: *Kit nevezhetünk könyvtárosnak a XVI–XVIII. századi Magyarországon?* Sok-sok adatot mozgató cikkének végén arra a meggyőző következtetésre jutott, hogy a „könyvtáros mint foglalkozás” a felvilágosodás századában alakult ki hazánkban, leginkább a főúri udvarokban alkalmazott értelmiségiek közül. Fontos adalékok találhatóak Zvara Edina közleményében – *Kézírtos és nyomtatott regulák Magyarországon a közép- és a korai újkorban* –, ahol biztató kísérletet tett a könyvtár- és olvasástörténeti szempontból is figyelmet érdemlő dokumentumok jegyzékének összeállítására. Pajor

Enikő *Egy mutató – és ami kiolvasható belőle. A bajai ferencesek Historia Domusának olvasata* című műhelytanulmánya jóval többet nyújt, mint amit az alcím ígér: három dimenzióban (általában, országosan és helyileg) tárgyalta a ferences rend újkori (1640–1840 közötti) könyv- és könyvtárkultúrájának sajátosságait. A kötetet gondozó, támogató tanszék, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógiai Karának Könyvtártudományi Tanszéke könyvtárának mintegy három évtizedét dolgozta fel Harkai Daniella *A Szilléri-könyvtár és története* címmel (bizonyára merő véletlen, hogy fizikailag is éppen középen helyezkedik el!).

Minden bizonnyal sokak érdeklődését váltják ki azok az írások, amelyek a könyvtári munka jelenével és jövőjével foglalkoznak. Barátné Hajdu Ágnes rendkívül jól időzített (hiszen nemrég jelent meg a segédlet új, átdolgozott magyar kiadása): *Az érzékelés és megjelenítés lehetőségei, különös tekintettel az ETO-ra* címmel a mindmáig legismertebb információkereső nyelv és a számítógépes környezet viszonyáról, csélyeiről elmélkedett, egy konkrét megoldást (a szegedi egyetemi könyvtár próbálkozását) is bemutatva, elemezve. Közvetlen munkatársa, Patkósné Hanesz Andrea széles, európai, még pontosabban: európai uniós kitekintéssel szintén megkerülhetetlen kérdést (kissé leegyszerűsítve: a könyvtárak szerepe az elektronikus információk közvetítésében) boncolgatott: *A könyvtári honlapok elemzésének, minőségének fontossága az információs társadalomban*. Három lokális vizsgálódás eredményei is helyet kaptak ebben a tartalmi tömbben: G. Szabó Lenke *A könyvtári munka etikai kérdései. A magyar könyvtárosság etikai kódexe ajánlásainak alkalmazása a Szentesi Városi Könyvtárban*, Horváth Varga Margit *A Csemegi Károly Könyvtár és Információs Központban működő Európai Információs Pont marketingstratégiája* (Csongrád város), Mátó Erzsébet *A hazai könyvtári-információs trendek érvényesülése a makói József Attila Városi Könyvtárban* címmel ismerteti a helyi adatokat, tapasztalatokat, és ami a legfontosabb: az általánosítható tanulságokat. A tanulmánygyűjtemény végére kíváncozna (egyébként az utolsó előtti a sorban) Mader Béla izgalmas – mert a szakma, mindannyiunk sorsáról van szó –, mélyre hatoló és szellemes töprengése: *A jövő könyvtára – a könyvtár jövője. Tűnődő esszé vagy esszéesztikus tűnődés*. A kétkedő jóslatokkal, az aggályokkal szemben végső soron bizakodó: „Minden eddigi történet arról szólt, hogy az ember társadalomban élő, közösségi s haladni vágyó lény. Az írásbeliséget esetleg felváltó, beszélő számítógépek időszakában is találkozni akar társaival, nem mond le az együtt tanulás, együtt munkálkodás társadalmi érdekként, de értéként is felfogható, egyszerűen csak normális, emberi hagyományairól. S hogy, hogy nem, ebbe évezredek óta beletartozik a könyvtár is...”

Bármennyire szomorú, most már mégis így kell folytatni, befejezni: a kötet szerkesztője és szerzői méltó emléket állítottak Hajdu Géza rokonszenves személyének, sokrétű tevékenységének. Köszönet illeti a SZEK (a Szegedi Tudományegyetem Könyvtára) Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadóját, amiért vállalta a könyv közzétételét, továbbá a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Kollégiumát, amiért anyagilag támogatta a megjelenését.

(„Mert a szívnek teljességéből szól a száj.” Könyvtártudományi tanulmányok Hajdu Géza 80. születésnapjára. Szerk. Barátné Hajdu Ágnes. Szeged, 2007. SZEK Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, 292 p.)

Bényei Miklós

A muravidéki magyarság könyvkultúrájának szellemtörténeti útja

Értékes kézikönyvvel gazdagodott a magyar könyv-, könyvtári kultúra történeti kutatása. Ezúttal a szlovéniai, muravidéki magyar könyves világ második világháború után elért eredményeinek nagyívű feldolgozását tarthatja kezében az olvasó.

A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig című könyv szerzője, Zágorec-Csuka Judit olyan nemzedék tagja, amely sokoldalúságával, fáradhatatlan tenniakarásával és küldetéstudatával alkotó módon járult hozzá a szlovéniai magyar közösség szellemi és fizikai megmaradásához. Szerzőnk tanár és könyvtáros, költő és újságíró, irodalomtörténész és könyvtörténész, továbbá szép eredménnyel publikált a művészetek területén. Ez a sokoldalúság hozzájárult feldolgozásának sokszínű látásmódjához. Elemzésének tárgya egy olyan generáció publikációs, kiadói és könyvtárszervezői tevékenysége, amely a mindennapi élethez tartozó foglalkozások – például orvos, mérnök, színész, tanár, könyvtáros, hivatalnok – mellett költő, író, újságíró, helytörténész, történész, nyelvész, néprajzkutató szerepében lép a nyilvánosság elé, tollforgató emberként. A történelmi kényszer hatására kilépnek a hétköznapiokból, közösségük múltjának és jövőjének felvázolása válik programjukká. A szerző belülről érti és értelmezi ezeket a történelmi sorsszerűségeket nagy empátiával, ugyanakkor rendkívül tárgyilagos tényszerű megvilágításban tárja elénk a muravidéki magyar szellemi közösség utolsó hat évtizedének alkotó tevékenységét.

A szerző a szlovéniai könyv- és könyvtári kultúra második világháborút követő időszakának tudományos igényű feldolgozását tűzte ki céljául. Ebben a megközelítésben műve hézagpótló munka, ugyanakkor épít a korábbi irodalomtörténeti és társadalomtörténeti kutatások eredményeire is. Forrásait nagy gonddal kezeli, s a korabeli sajtó és statisztikai források anyagával gazdagítja. A választott korszak túlmutat az előzményeken és értékes eredeti kutatásra épülő tényanyaggal kiegészítve rajzolja meg a könyv-, könyvtári kultúra utolsó évtizedeinek teljes képét. Elemzései különösen értékes információkat és konklúziókat nyújtanak az 1990-es és 2000-es évekre vonatkozóan, azaz a közelmúlt új lehetőségeiről és tendenciáiról tájékoztatnak.

Szerkezetileg a feldolgozás három nagy tartalmi egységre tagolódik: a könyvkiadás, a sajtó és a könyvtárak fejlődését bemutató önálló fejezetekre, amelyeket értékes bibliográfia, gondosan összeállított forrásjegyzék és kronológiai táblázatok, valamint kiválóan megszerkesztett index egészít ki.

A könyvkiadás „szellemtörténetét” bemutató fejezet sokoldalú képet ad a szlovéniai magyar irodalom e korszakra eső fejlődéséről, az ifjúsági irodalmi profil térnyeréséről, a tudományos irodalom megjelenéséről és differenciálódásáról, az irodalomtörténet, néprajz, helytörténet és nyelvészet diszciplináris kibontakozá-

sáról. Beszámol a kritika megjelenéséről és az elszigeteltség fokozatos megszűnéséről, az anyaországi kapcsolatok bővüléséről, a régiók mozgosító szerepéről.

A szellemi vonulatok mellett megjelennek a könyvkiadás olyan fontos mutatószámai, mint a művek száma, a példányszámok és a terjesztés adatai. Nem utolsó sorban bemutatkoznak a kiadványelőállító intézmények, a könyvkiadók. Jól kirajzolódik a fejlődési tendencia, a szocialista államon belüli függőségtől a rendszerváltozást követően a kisebbségi közösség önállósulásáig. Láthatóvá válik a többségi társadalom, az anyaország és a civil szféra szerepe az anyagi források biztosításában. A könyvkiadás arculatát, arányait és jellemzőit elemző oldalakat kézikönyvként használható lexikális fejezet követi, amely korrekt életrajzi és részletes könyvészeti adatokkal teszi teljessé a képet.

A **sajtótörténeti** fejezet áttekintést ad a II. világháború utáni indulás évtizedeiről, az egyetlen magyar hetilapnak, a *Népújságnak* és az évente megjelenő *Naptár*-nak az anyanyelvi tájékoztatásban, az irodalmi életben, valamint a *Lendvai füzetek*-kel együtt a tudományos gondolkodás fejlődésében betöltött szerepéről, közösség-szervező funkciójáról. Sokoldalú elemzést ad az újság évtizedeiről. Áttekintést kapunk a különböző korszakok jellemzőiről, tartalmi koncepciójáról, informatív jellegéről, nyelvi szintjéről, alkotó közönségéről, szerkesztőgárdájáról.

A rendszerváltozást megelőző centralizált működési struktúrát követően ismerteteti az átalakulás folyamatát és elvégzi elemző bemutatását. Feldolgozza a '90-es évek nagy változásait, a függetlenedést, a Magyar Nemzetiségi Tájékoztatási Intézet és más kisebbségi szervezetek létrejöttének hatását a magyar nemzetiségi sajtó szerkezetének és karakterének változására. Rámutat az önálló folyóirat, a *Muravidék* megszületésének körülményeire és jelentőségére, a körjeje szerveződő alkotóműhely egyedülálló fontosságára a muravidéki magyarság élete és külső szellemi kapcsolatainak építése szempontjából. Kitér az érdekes korjelenség, a kétnyelvű önkormányzati lapok csoportjára, amely e települések anyanyelvi tájékoztatás iránti igényének fokmérője is. Sajtótörténeti megállapításait rendkívül szemléletes és objektív statisztikai elemzések és grafikonok összegezik, amelyek a kérdés kiválóan szemléletes áttekintését nyújtják.

A szlovéniai magyar nemzetiségi **könyvtárügyet** feldolgozó fejezet a kérdést történeti háttérrel, ugyanakkor a mai szlovén könyvtári funkciórendszerbe beágyazva tárgyalja. Teljes keresztmetszetet ad a tudományos, a népkönyvtári és községi könyvtári gyűjteményekről. Ez az összegezés nem sok előzményre építhetett; a felmutatott kép a szakterület és társadalmi összefüggéseinek kiváló ismeretéről tanúskodik. Elemzéséből kitűnik, hogy a szlovéniai könyvtári és informatikai rendszer fejlettsége, a nemzetiségi politika pozitív diszkriminációja és a könyvtárak és a könyvtárosképzés területén Magyarországgal kiépült intenzív kapcsolatok jelentős mértékben meghatározzák a könyvtárak helyzetét és eredményes működését. Ugyanakkor érdekes módon világít rá a nemzetiségi terület, azaz a lendvai könyvtár szerepvállalási igényének és a szervezeti hierarchiában jelentős helyet elfoglaló muraszombati megyei és regionális könyvtár szerepének ellentmondásaira is. A fejlődési tendenciák és a szélesebb összefüggések megvilágítása mellett sok értékes részlet, tény és adat összegyűjtésével és feltárással ad hiteles képet a tárgyalta korszak nemzetiségi magyar könyvtárügyéről, jelenlegi helyzetéről és a továbblépés kívánatos irányairól. Elemzéseit a számszerűségeket bemutató kitűnő statisztikai táblázatok és grafikonok támasztják alá, s teszik konk-

rétta, amelyek végül is a könyvtárak magyar nemzetiségi gyűjteményeinek méretét, arányait, összetételét, az állományfejlesztés ütemét és módját, a szolgáltatások jellegét és volumenét mutatják be.

Az értékes tartalom vonzó köntösben jelent meg. A könyv világos, jól áttekinthető tagolása és tipográfiája, szolid, de változatos, az értelmezést jól kifejező színvilága gondos szerkesztői és kiadói munkára vall. Érdekes, sőt szép illusztrációs anyag gazdagítja az olvasó elé tárt adatokat és elemzéseket. Egészében a mű értékes hozzájárulás a Kárpát-medence magyarsága szellemi életének körképéhez. A szerző és kiadó hasznos és szép művet adott a szűkebb szakma, a magyarság művelődési viszonyai és a magyar szellem teljesítményei iránt érdeklődő kutatás és nagyközönség kezébe.

(Zágoréc-Csuka Judit: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. Lendva, 2007. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 478 p.)

Kovács Ilona

Felhívás a 2007. évi adó 1%-ának felajánlására

2007-ben azoknak köszönhetően, akik 2006. évi személyi jövedelemadójuk egy százalékát a Magyar Könyvtárosok Egyesülete számára ajánlották fel, tizenegy könyvtár szakos hallgató vehetett részt az egyesület szokásos évi vándorgyűlésén. A 2007. évi személyi jövedelemadóból az egyesület számára juttatott egy százalék összegét idén is erre a célra kívánjuk felhasználni.

Kérjük, hogy adója 1%-ával tegye lehetővé, hogy minél több fiatal vehessen részt a 2008. évi vándorgyűlésen!

Az MKE adószáma: 19000895-2-41

025.45ETO=511.141

EGYETEMES TIZEDES OSZTÁLYOZÁS

UDC Publ. No. P057

**1. kötet
Táblázatok**

2. rész: Főtáblázati számok 6/ 94(94).05

**Országos Széchényi Könyvtár
Könyvtári Intézet**

3K
3K 3K
3K 3K
3K 3K